№ 199 ՇԱԲԱԹ, 8 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ

1912

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ, 8 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ № 199

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". TIFLIS, Rédaktion du journal „MSHAK".

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1 ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 4 ՌՈՒԲԼԻ.

Սեպտեմբ. 1-ից մինչև հոկտ. 1-ը 85 կ. Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնոյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՆՍՏՈՐԱԳԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԵՆ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Թագուհի Բաբայեան և Ալէքսանդր Գրիգորեան ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆՑՆԵՐԸ զաւակներով և Սոֆենիկ Առաքելեան ԱԴԱՄԵԱՆՑԸ յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին, որ վաղը, կիրակի, սեպտեմբերի 9-ին

ՍՕՖԻԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆՑԻ

մահվան 40-րդ օրը Խոջիվանքի ս. Աստուածածնի եկեղեցում կը մատուցվի պատարագ, որից յետոյ հանգուցեալի գերեզմանի վրա կը կատարվի հոգեհանգիստ.

660. Պատարագի սկիզբը ժամը 10½ ին, հոգեհանգիստը՝ ժամը 12 ին. 1—1

Կ. Հ. ԲԱՐ. ԸՆԿ. ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ

(Արաս-Արաղեան հրապ.)

Շաբաթ, սեպտեմբերի 8-ին

«ԸՆԿԵՐԻ» խմբագիր ՍԵԴՐԱԿ ԹԱՌԱՑԵԱՆԸ

կը դասախօսէ

ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԷՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(Հոգեբանութիւնը որպէս հիմք բարոյագիտութեան)

Սկիզբն է երեկոյեան ճիշդ ժամը 8-ին.

Տեղերի գները՝ 50, 40, 30 և 20 կ.

Տոմսակները վաղօրօք կարելի է ստանալ՝ 1) «Ընկերի» գրասենեակում, գրավաճառանոց Ժողովարանի տակ, Գոլով. պր.-ի վրա, 2) Գրավաճառանոց «Գուտտենբերգ», Երևանեան հրապ., 3) Շաբաթ, երեկ. ժամը 6-ից մինչև 8-ը դահլիճի մուտքում.

(ա.օ.) աո. 660. 3—3

ԲԺԻՇԿ

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

Վերադառնալով ամարանոցից վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը.

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԵՐԵԽԱՅՑ

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առանձնապէս ՍՏԱՄՈՔՍԻ և ԱՂԻՔՆԵՐԻ

Ընդունելութիւ-) 10—11 ժ. առ. (երեխաների)

նը ամեն օր) 5—7 ժ. երեկ. (ընդհանուր)

Միքայէլեան փող., № 36. տելեֆոն 388.

(Ն.Հ.Կ.) աո. 606. 10—9

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՐԵՐ

Առ. և Ա. Մ.

Բուժիչ

„ՆԱՐԶԱՆ" | Սեղանատան | „ԷՍՍԷՆՏՈՒԿԻ № 20."

ԷՍՍԷՆՏՈՒԿԵԱՆ (աղի-ալկալեան) №№ 4, 4 նոր, 6, 17, 18, 18 բիւվ. 2, 19, ԲԱՏԱԼԻՆԵԱՆ (անփոխարինելի լուծողական). ՍՄԻՐՆՈՎԵԱՆ-ԵՐԿԱԹԱՅԻՆ (պարունակում է մինդեղ). ԷՍՍԷՆՏՈՒԿԵԱՆ ԼԵՊԵՇԿԱՆԵՐ (վերացնում է տապը). ԷՍՍԷՆՏՈՒԿԵԱՆ ԱՂ (փոխարինում է № 17 ջրին).

Պահանջեցէք ամենուրեք

ՋՐԵՐԻ ԵՒ ՄԹԵՐՔՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՀԵՍՏԻՆ—ТИФЛИСЪ, Гановская, д. Гургенова, №№ 8—10. Тел. 898.

Գլխաւոր պահեստը Վարչութեան կից՝ Պեատիգորսկում. Պրէյս-կուրանտները ձրի.

Դիմել՝ Пятигорскъ, Управленіе водъ.

(Կ.) աո. 224. 39—23

Вышла изъ печати и поступила въ продажу книга

Положеніе о размежеваніи Закавказскаго Края

III изданіе, исправленное и значительно дополненное новѣйшими разъясненіями и приложеніемъ закона 26 мая 1897 г. о мѣрахъ къ ускоренію межеванія.

Составилъ К. В. ДОЛГОВЪ, членъ Тифлисской Судебной Палаты.

Цѣна 1 руб. 50 коп.

Складъ изданія въ Центральной Книжн. Торговлѣ (Тифлисъ Головин. пр.).

(о.մ.) աո. 666. 5—2

ՕՐԻՈՐԴ ԹԱՇԹԱՃԵԱՆ

Վերադառնալով ամարանոցից՝ շարունակում է դասեր տալ դաշնամուրի վրա. Հասցէն՝ Грибоѣдовск. 13, кв. 7.

Կարելի է տեսնել առ. ժամը 10—12-ը.

(Հ.Կ.) աո. 632. 6—4

ՕԳՏՎԵՆՔ ԼԱՒ ՕՐԻՆԱԿԻՑ

Ներկայումս քննութեան առարկայ է ռուսաց հոգևոր սեմինարիաների մէջ գիւղատնտեսական բաժնի կամ գիւղատնտեսական դասընթացքների բացման խնդիրը.

Եւ որովհետև հայ թեմական դպրոցները նոյնպէս հետաքրքրված և շահագրգռված են գիւղատնտեսական դասընթացքների կազմակերպութեամբ, ուստի առանձին նշանակութիւն են ստանում այն ջանքերը, որոնք գործ են դրվում հաստատելու գիւղատնտեսական բաժիններ ռուսական հոգևոր դպրոցներում.

Առաջվայ ժամանակներում ռուսաց հոգևոր դպրոցների ղեկավարները այն հայեցակէտն էին պաշտպանում, որ հոգևոր դպրոցը պէտք է պատրաստի միայն հոգևոր կոչում ստացող անձերի և պէտք է այնպիսի կրթութիւն տայ, որը կարող է պիտանի լինել միայն հոգևորական պաշտօնեաների համար. Այդ հայեցակէտի հիման վրա՝ համակրութեամբ չէին վերաբերվում դէպի այն ուսմունքները, որոնք աւելի պատշաճ էին աշխարհականների համար.

Այժմ այդ հայեցակէտը մի որոշ ատրճան փոփոխութեան է ենթարկվում. Հոգևոր դպրոցի ղեկավարները ընդունում են իբրև իրողութիւն, որ հոգևոր դպրոցի ամեն մի ուսանողի չէ կարելի պարտաւորեցնել մտնելու հոգևոր կոչումի մէջ և որ ամենևին չը պէտք է անկարելիութիւն համարել հոգևոր դպրոցաւարտի համար աշխարհական կեանքը և աշխարհական պաշտօնները.

Համեմատ այդպիսի տեսակէտի՝ հոգևոր դպրոցների վարչութիւնների առաջ հարց է դրված կազմակերպել դպրոցի կրթութիւնը այնպէս, որ նա տայ գիտական պատրաստութեան բաւարարութիւն թէ հոգևորական կոչում ստացողներին և թէ աշխարհական մնացողներին.

Եւ ահա այդ առարկաների շարքում մեծ տեղ է նուիրված գիւղատնտեսական գիտելիքներին, որոնց օգտակարութիւնը համարվում է կասկածից դուրս գիւղական շրջանի հոգևոր թէ աշխարհական գործողների համար.

Եթէ ռուս հոգևոր դպրոցների օրինակով՝ հայ թեմական և այլ դպրոցներն էլ մտցնեն գիւղատնտեսական բաժանմունքներ, այն ժամանակ կանոնաւոր և սիստեմատիկ կազմակերպութիւն կը ստանար գիւղատնտեսութեան դասընթացքների ներմուծումը, որի առաջին քայլերը արդէն արված են մեզանում վերջին տարվայ ընթացքում.

Ներկայումս գիւղատնտեսական սահմանափակ դասաւանդութիւն տեղի ունի Էջմիածնի ճեմարանում, Շուշու, Ալէքսանդրապոլի, Ախալցխայի և Սղնախի դպրոցներում. Դրանք գիւղատնտեսական կրթութեան սկզբնական, սաղմնային զարգացման ճանապարհի առաջին փորձերն են. Աճող և բեղմնաւոր բարգաւաճման համար անհրաժեշտ է լուրջ կազմակերպութիւն.

Եւ ահա դրա համար կարող են օգտաւէտ լինել այն նախապատրաստական խորհրդակցութիւնները և ծրագիրների մշակութիւնը, որոնք կատարվում են ռուսական նոյնանման դպրոցների համար.

Ա. Քալանթար

Ժընէվ.—Միջպարլամենտական դաշնակցութեան կոնֆերէնցիան որոշեց կազմել պարտադիր միջնորդ դատարան.

Վիլհելմսհաֆէն.—Ծովային վարժութիւնները վերջացան.

Բէլգրադ.—Սկուպշչինան գումարվում է սեպտ. 10-ին, լուրերի համաձայն, Պաշիչի կաբինէտի դրութեան և արտակարգ զինուորական բիւջէն ընդունելու հարցի քննութեան համար.

Մարբէլան.—Ապրանքատար գնացքը ընդհարվեց ճանապարհորդականի հետ. Վիրաւորվեցին 60 հոգի, որոնցից ծանր 5 հոգի. Սպանվեցին մեքենավարը և մի բանւոր.

Բիլբաօ.—Ուսլաուսօլօյի մօտերը գնացքների ընդհարման ժամանակ վիրաւորվեցին 19 մարդ, որոնցից 3-ը ծանր.

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

6 սեպտեմբերի

Կ. Պոլիս.—Խաղաղութեան բանակցութիւնները Իտալիայի հետ վերսկսվեցին.

Մալիսօրների շարժումը սաստկացաւ. Յարձակումներ են տեղի ունենում ամրացված կէտերի վրա, որոնց յետ խլելը զօրքերին մեծ դժուարութիւն է պատճառում. Սկիւտար տանող ճանապարհները բռնված են ապստամբներից.

Վանի շրջանի հայ եպիսկոպոսները գանգատվում են պատրիարքարանին, որ տեղական իշխանութիւնները ոչ մի միջոց ձեռք չեն առել. քիւրդերի վայրագութիւնները հայ ազգաբնակութեան վրա շարունակվում են.

Ի նկատի ունենալով, որ բանտում էկս-մինիստր Ջահիդին և «Թանինի» խմբագիր Ջաւիդին այցելելու դէպքերը կրկնապատկվել են, բարեկամների այցելութիւնները արգելեցին.

Արտաքին գործերի մինիստրը ամբողջ օրը զբաղված է Իտալիայի հետ բանակցող թիւրք պատգամաւորների հետ հեռագիրներ փոխանակելով.

Բ. Դրան մէջ հաւատացնում են, որ բանակցութիւնները յանգում են համաձայնութեան, որպիսին սպասվում է սեպտեմբերի 10-ին.

Սկիւտարից հաղորդում են, որ մալիսօրների հետ ունեցած վերջին ընդհարումների ժամանակ սպանվել են 26, վիրաւորվել են 56 զինւոր, որոնցից 2-ը չերնօգօրցիներ են. Լուրջ ընդհարումներ տեղի են ունեցել Բէրանում.

Ծամօսի իշխանը հեռագրում է, թէ սամօսցի ապստամբները հեռացան կղզուց.

Դէրնա.—Սեպտ. 4-ին թիւրքերը մօտեցան իտալացիների սեպտ. 1-ին գրաւած դիրքերին և, պաշտպանվելով արտիլէրիայից, յարձակվեցին Դարուէստալէսի մուտքի վրա. Յարձակումը յետ մղվեց. Իտալացիք, չը նայած թիւրքական յարձակման յամառութեանը, ձեռնարկեցին հակայարձակման Էրաուասատի և Էզօնիի բարձունքներից. Իտալացիներից սպանվեցին 61, վիրաւորվեցին 113. Թիւրքերը կորցրին սպանված աւելի քան հազար, վիրաւոր նոյնքան, 41 թիւրք գերի ընկան. Թիւրքերը յետ նահանջեցին.

Սալոնիկ.—Մալիսօրական շարժումը Սկիւտարի և Դուրացոյի մօտերը յուզիչ չափեր է ընդունել. Պաշտօնական տեղեկութիւնների համաձայն, սկսվել է ընդհանուր ապստամբութիւն. Սկիւտարի վալին հեռագրում է, թէ Սկիւտարը և Դիւրացօն հարկադրված են անձնատուր լինել, եթէ ժամանակին զինուորական օգնութիւն չը հասնէ. Վալին գտնում է, որ մալիսօրների դէմ կռիւը պէտք է յանձնել ալբանների պարագլուխ Րիզա-բէյին, որը պէտք է անմիջապէս օգնութեան շտապէ ամեն կողմից պաշարված թիւրքաց զօրքին. Այս՝ աւելորդ ապացոյց է այն բանի, որ թիւրքական իշխանութիւն Ալբանիայում գոյութիւն չունի.

Վասիլօվօ գիւղում սերբերը ընդհարում են ունեցել ժանդարմների հետ. Չորս հոգի սպանված են, մէկը վիրաւորված. Սերբերը փախչելով ապաստանեցին Չերնօգօրիա.

Բէլգրադ.—Կառավարութիւնը այս օրերս մեծ պետութիւններին մի յուշագիր կը յանձնէ, որի մէջ ասված կը լինի, թէ գուցէ Սերբիան հանդէս գայ անսպասելի բարդութիւնների դէպքում. Միաժամանակ Բ. Դրանը կը ներկայացվի մի յայտագիր, որով յամառութեամբ ուշադրութիւն դարձված կը լինի ապագայ վտանգի վրա, եթէ Թիւրքիան իր ժամանակին ձեռք չի առնի հանդստացնելու միջոցներ. Նոյն տեսակ յայտագիր կը յանձնի միաժամանակ Բօլգարիան.

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

6 սեպտեմբերի

Պետերբուրգ.—Բարձրագոյն հրամաններով յայտարարված են՝ Բարձրագոյն շնորհակալութիւն բարձր պաշտօնական անձանց, Միապետական շնորհակալութիւն—միացած պաշտօնեաներին և Արքայական շնորհակալիք—զինւորներին, որոնք մասնակցեցին Վարշավայի շրջանի զօրքերի վարժութիւններին.

Բուդապեշտ.—Սօցիալ-դեմօկրատները երեկոյեան ցոյց կազմեցին. Ցուցարարները ջարդում էին պատուհանները և գազային լապտերները. Ոստիկանութիւնը և ժանդարմերիան մի քանի անգամ գործեցին սառը զէնքով. Ամբոխից կրակեցին. Կան շատ վիրաւորներ, որոնցից 24-ը ծանր. Կալանաւորվեցին 37 մարդ. Ոստիկանութիւնը ցրեց ցուցարարներին երեկոյեան ժամը 10-ին.

Հռոմ.—Կայացաւ արտակարգ կերպով գումարված մինիստրների խորհրդի նիստը. Լուրերի համաձայն քննութեան թեման—Շվէյցարիայում կատարված բանակցութիւնների հետևանքներն են, Բէրտոլինի զեկուցագրի հետ միասին. Խորհուրդը հաւանութիւն տուեց Ջիօլիտտիի գործողութիւններին.

Իտալիայից գրաւված Արշիպելագոսի կղզիների պատգամաւորները Սան-Ջաւլիանոյին և սենատի ու պալատի նախագահներին մի յուշագիր ուղարկեցին խնդրելով չենթարկել կղզիները թիւրքական տիրապետութեան.

Լոնդոն.—Զօրախաղերն անակնկալ կերպով դադարեցին, որովհետև զօրքերն անկարող եղան միալ իրանց դիրքերում շնորհալի օդագնացների գործողութիւններից.

Պարիզ.—Սպանիան, ցանկանալով վկայել իր բարեկամութիւնը Ֆրանսիայի հետ, յետ է կանչում Մորգադօրի և Մազագարի հիւպատոսներին, իրան վերապահելով քննելու նրանց դէմ ներկայացված մեղադրանքների արդար լինելը.

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

6 սեպտեմբերի

Ծանգզիֆու.—Տեղական չինական զօրքերը կանչվեցին այստեղ Մոնգոլիա ուղարկելու համար. Նանգօնայի շրջանը մնացել է համարեա առանց պաշտպանութեան, որի պատճառով եւրոպացիք 6 ոստիկանական պահակատեղիներ են նշանակել Խունչունում իրանց հայրենակիցների պաշտպանութեան համար.

Կալկաթա.—Հնդկական կառավարութիւնը Դարջիլինգում պահում է չինացի Ամֆինին. Վերջինս պնդում է, թէ գնում է դալայ-լամայի մօտ չինական կառավարութեան յանձնարարութեամբ. Կասկածում են սակայն, որ նա ուղարկված է մոնգոլներից՝ Մոնգոլիայի և Տիբէտի միջև համաձայնութիւն կապել տալու ընդդէմ Չինաստանի.

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 3 սեպտեմբերի

Ատրպատականի թեմական պատգամաւորական ժողովի և թեմական խորհրդի կազմերը պակաս, լուծված և ընտրելու կարօտ վիճակի մէջ էին, որ թեմիս առաջնորդ Կարապետ եպիսկոպոսը ուղևորվեց Կովկաս՝ նպատակ ունենալով գլխաւորապէս ի նպաստ Թաւրիզի կամ աւելի լաւ Ատրպատականի կրթական հաստատութեանց և առաջնորդարանի խարխուլ շինութեան վերանորոգութեան՝ Ռուսաստանում հարուստ պարսկահայերից և ուրիշներից ժողովարարութիւն կատարել՝ հրամանով և արտօնութեամբ Ամենայն Հայոց Հայրապետի. Սրբազան առաջնորդի հրաժարականի առիթով քիչ ու միչ ձայներ լսվում էին անպաշտօն կերպով, երբ առաջնորդարանում ստացվեց Էջմիածնից Ներսէս վ. Մելիք-Թանգեանի հեռագիրը, որի մէջ յայտնել էր Կաթողիկոսի հրամանով դէպի Թաւրիզ ուղևորվելը՝ պատգամաւորական ժողովի և թեմական խորհրդի ընտրութիւնները կատարելու պաշտօնով. Առաջնորդական փոխանորդ Կարապետ քահանան, յայտարարութեամբ ծանուցանելով հանդերձ Մելիք-Թանգեան վարդապետի գալու մասին, ուղարկեց վաղօրօք նաև շրջաբերականներ բոլոր գաւառները, որպէս զի ընտրվեն պատուիրակներ, ընտրելու համար իւրաքանչիւր վիճակ իր պատգամաւորին. Արդարև սեպտեմբերի 1-ի երեկոյեան աւտոմօբիլային գնացքով Թաւրիզ հասաւ հ. Մելիք-Թանգեան. Ընդառաջ էին գնացել առաջն. փոխանորդը, առաջնորդարանի քարտուղարը և գործավարը. Երէկ, կիրակի, հայր-սուրբը Ղալայի ս. Աստուածածին եկեղեցում խօսեց կարճ քարոզ, հաղորդեց ժողովրդին Վեհի ողջոյնը, իր Թաւրիզ գալու նպատակը, ըստ որում Կարապետ եպ.-ը օգ. 22-ին ներկայացրել էր իր հրաժարականը Վեհին, և բացատրեց իւրաքանչիւր հայ անհատի պարտականութիւնը հասարակական կեանքին մասնակից լինելու գործում և հրաւէր կարդաց միանգամայն, որ արհամարհելով անտարբեր վերաբերմունքը առաջնորդարանի հրաւէրին լսեն, գան ու գործակցեն ազգային մարմինների ընտրութիւնը գլուխ բերելու, որոնց առաջ թափված մնում են կարգադրելու անհաշիւ խնդիրներ, գաղթական հայերի խնդիր, հարստահարող գիւղատէրերի խնդիր, կրթական խնդիր և այլն.

Ցետ աւարտման եկեղեցու՝ 15 հոգու չափ ազգայիններ բարձրացան առաջնորդարան և բարի գալուստ մաղթեցին նորեկ հայրսուրբին. Ինչպէս լսեցի՝ յետոյ Վեհի կոն-

դակում յիշված է նաև, որ Ատրպատականի թեմի առաջնորդ ընտրող ժողովին նախագահելու է Մելիք Թանգեան վարդապետը։

Որչափ կարողացայ հասկանալ հայր սուրբի խօսակցութիւնից, կամենում է ինքը ոչ թէ պատգամաւորական ժողովը լուծված ճանաչել և նոր ընտրութիւն կատարել տալ, այլ եղած անդամներին օրինաւոր համարել և պակասի ընտրութեամբ զբաղվել՝ պատճառ բերելով ժամանակի սղութիւնը։ Եթէ սակայն մօտից ծանօթ լինի հայր սուրբը ժողովի անցեալ անպտուղ գործունէութեանը և կազմի՝ անգործունեայ անդամներից բաղկանալուն, առանց այլևայլութեան կը ձեռնարկէ նոր ընտրութեան նոր ու բանիբուն անձինք ընտրել տալով։ Միևնոյն բանն էինք ասելու նաև թեմական խորհրդի համար։

Խորհուրդ ենք տալիս հայր Մելիք-Թանգեանին լաւ ուսումնասիրել շրջապատը, առանց աջ ու ահեակ թեքվելու, գնալ ուղիղ ճանապարհով և հասնել ցանկալի նպատակի։ Ատրպատականին պէտք են մարդիկ, որոնք սրտացաւ լինեն ժամանակի կարիքներին և ըմբռնեն այսօրվայ օգտակարութիւնը հասարակութեան ու նրա զաւակների համար։

Սիփէհդարը-Ազամը արևելեան շքով ու հետևորդներով փոխ այցելութիւն տուեց երկու օր առաջ հիւպատոսներին, իր հետից ունենալով 4—500 ձիաւոր զինուոր։

Սալմաստում գիւղատէր հաջի Թաղիի հարցը դեռ բաւարար լուծում չը գտաւ։ Փոխանորդը մի գրութեամբ խնդրել էր Սավրայի գիւղացիներին իր ներկայութեանն հրաւիրել ու լսել նրանց բողոքը։ Նորին վսեմութիւնը իրօք որ տեսաւ գիւղացոց, լսեց նրանց պատճառաբանութիւնները և յայտնեց փոխանորդին, որ անպայման բերել է տալու հաջի Թաղիին Թաւրիզ և քննութիւն կատարել տալու գիւղացոց ներկայութեամբ։ Սիփէհդարի կողմից հեռագրվել է արդէն յիշեալ գիւղատիրոջ և Սալմաստի դատաւորին։ Գիւղացոց կալերը դեռ մինչև հիմա մնացել են նոյն դրութեան մէջ՝ առանց հաշւելու այն, որ շատերն արդէն ցանել են և վարել աշնանացանները, մինչ սրանք մնացել են անգործ։

Ուրմիայում երկու հայ քահանաներ՝ Պօղոս քահանայ Տէր-Պետրոսեան և Գրիգոր ք. Տէր-Սարգսեան իրանց գիւղերի ժողովրդի հետ ընդունել են ռուսադաւանութիւն։ Կաթողիկոսը հրամայել էր առաջնորդական փոխանորդին, որ կառավարութեան միջոցով երկու քահանաներին ուղարկեն Էջմիածին։ Փոխանորդն իր ժամանակին գրել էր Շուջա-ուդ-Դովլէին, որը խիստ հրամանագիր է ուղարկել Ուրմիա, որ յիշեալներին ուղարկեն Թաւրիզ, որտեղից կուղևորվեն Էջմիածին։

Հայրենական պատերազմի յօբելեանի տօնը շատ շքեղութեամբ կատարվեց նաև Թաւրիզում օգոստ. 25-ին և 26-ին. շաբաթ գիշեր հիւպատոսարանի մատուռում կատարվել է մաղթանք Նորին Կայսերական Մեծութեան և Ընտանիքի արևշատութեան համար. ապա հոգեհանգիստ կատարվեց Ալէքսանդր I կայսրի և այն զօրավարների և զինուորների համար, որոնք ընկել են Բորոդինեան դաշտում։ Յաջորդ օրը բանակում տեղի ունեցաւ զօրահանդէս։

Հայկազուն

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻՑ

XXIII

Ճահիճը յուզվում է...

Սովորաբար խաղաղ ու անշարժ բորբոսնած ջրերը կոհակներ կազմելով յորձանք են տալիս, ափերից դուրս գալիս և փրփրալով, եռալով հեղեղում չորս կողմը։

Ի՞նչ է պատահել, ի՞նչ է պատճառը ճահճի ջրերի յուզմունքին։

Էջմիածնի վարչութիւնը կոնդակ է ուղարկել իր ստորադրեալներին, որ տառերի գիւտի 1500-ամեակի և հայ տպագրութեան 400-ամեակի տօնը ամեն տեղ պէտք է կատարվի հոկտեմբերի 13-ին, Թարգմանչաց տօնի օրը։

Սովորական և շատ հասարակ մի բան։

Էջմիածինը իր վրա է վերցնում համազգային մի տօնի նախաձեռնութիւնը։

Այդ նրա պարտքն էր։

Ես չեմ ասում, ի հարկէ, որ Էջմիածինը ինքնագլուխ իրաւունք ունէր նշանակելու տօնի օրը և նրա ձեւը, համազգային ֆօնդի նպատակը և այլն, որովհետև այդ հարցերի լուծումը ամբողջ ազգին է պատկանում և նրա ներկայացուցիչների որոշմամբ պէտք է լինի։ Այդ մի ակսիոմա է, որը պարզ պէտք է լինի ամենքի համար. բայց երբ այդպէս չէ եղել, երբ համազգային տօնի նախաձեռնութիւնը ամեն քաղաքում և ամեն տեղ տարբեր հիմնարկութիւններ և անձնաւորութիւններ են վերցնում իրանց վրա, այդ դէպքում, ի հարկէ Էջմիածինը ամենից մեծ և կատարեալ իրաւունք ունի իր վրա վերցնելու նախաձեռնութիւնը, ի չիք համարելով միւս բոլոր առաջարկութիւնները։

Այդ շատ հասկանալի է և պարզ և վիճելու կարիք անգամ չը կայ. բայց տեսէք, որ կան մարդիկ, որոնց դուր չէ գալիս Էջմիածնի այդ իրաւացի կարգադրութիւնը, և կատաղած, փրփուրը բերաններին նրանք էլ լուտանք չէ մնում, որ չը թափեն Էջմիածնի և նրա վարչութեան գլուխներին։

«Էջմիածինը հրամայում է...»,—ասում են նրանք։

Բայց թող թոյլ տրվի հարցնել նրանց.

—Իսկ դուք, պարոններ, մի՞թէ չէք հրամայել։ Մի՞թէ ձեր կոչը հայութեանը՝ տօնել յօբելեանները այս-ինչ օրը՝ նոյնպէս մի հրաման չէ, թէ դուք կարծում էք, որ ազգի բերանից կամ նրա անունից էք խօսում։

«40 հաստատութիւնների ներկայացուցիչներ»։

Ահա ձեր արգումենտացիան։

Բայց մի՞թէ ամբողջ հայ ազգը այդ «40» հաստատութիւններից է կախված, կամ նրա բաղդի տնօրէնութիւնը այդ խղճուկ 40 հաստատութիւնների ձեռքին է գտնվում։

Այդ ո՞ր օրէնքով։

«Էջմիածինը հրամայում է»։

Այո, նա հրամայում է, բայց միայն իր ստորադրեալ թեմական առաջնորդներին. իսկ ժողովուրդը, եթէ չը ցանկայ, կարող է և չը մասնակցել։

Իսկ դուք. դուք ուզում էիք հրամայել բովանդակ հայ ազգին, ուզում էիք, որ 4—5 միլիօն հայութիւնը ենթարկվէր ձեր՝ «Թիֆլիսի 40 հաստատութիւնների ներկայացուցիչների» կապրիզներին ու կարգադրութիւններին։

Եւ որովհետև տարիների ընթացքում հայ ժողովուրդը սարսափների մղձաւանջի տակ կամայ թէ ակամայ կատարել է ձեր բոլոր պահանջները, ուստի ձեզ ցաւ է պատճառում, որ այսօր նա ըմբոստանում է, ծառանում ձեր դէմ։

Այո, դուք կատաղում էք, փրփրում, որ Էջմիածինը, որի Գահակալին դուք էք ընտրել, այսօր ձեր կարգադրութիւններին հակառակ է գնում։

Դուք չէիք սպասում դրան և հէնց այդ է կատաղեցնում ձեզ։

Այժմ հնձեցէք ձեր ցանածի պտուղները։

Ինչո՞ւ էք ուրիշներին մեղադրում երկպառակութիւններ սերմանելու կամ ժողովրդի իրաւունքները ոտնատակ տալու մէջ, քանի որ դուք՝ այդ «Թիֆլիսի 40 հաստատութիւնների ներկայացուցիչներդ» առաջինը ոտնատակ տուիք ժողովրդի իրաւունքները, որի անունից այսօր մեծ-մեծ խօսում էք, որովհետև հայ ազգի ներկայացուցիչներ չը լինելով հանդերձ՝ դուք նրա անունից էիք խօսում և նրա անունով ճառում։

Այժմ հանդստացէք և ի զուր մի բորբոքվէք։

Թող Էջմիածնի կարգադրութեամբ յօբելեանը տօնեն հոկտ. 13-ին հոգևորականութիւնն ու եկեղեցական դասը, իսկ ձեր հրամանով՝ «բովանդակ հայ ժողովուրդը»։

Այսպէս է եղել սկզբից ի վեր և այդպէս էլ կը շարունակվի միշտ։

Հայերի մէջ ամեն մի մեծ գործ և նպատակ ոտնատակ պէտք է տրվի միշտ և ծաղր ու ծանակի առարկայ դառնայ։

Վ. Թումանեան

Բագու

ԵՒԼԱԽ-ՇՈՒՇԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Ներկայումս, ինչպէս հաղորդում է «Баку» լրագիրը, Եւլախ-Շուշի երկաթուղու վերջնական նախագիծը արդէն վերամշակված է։ Այդ նախագծով որոշված է գծի աշխատանքները, հարկաւոր նիւթեղէնները և դրանց վերաբերեալ ծախքերը։

Ամբողջ գծի երկարութիւնն է 101,9 վերստ։ Լեռնային մասերում, Շուշու մօտերը, գիծը պիտի անցնի Կարկառ և Ղայբալի գիւղի գետերի ուղղութեամբ՝ կիրճերի միջով՝ սկսած Բալլուջա գիւղից մինչև Խալֆալլու գիւղը (կայարան «Շուշի»)։

Վերամշակված նախագծով՝ որոշված է անցկացնել լայնուղի (широко-колейная) գիծ, որովհետև պարզվել է, որ նեղուղի գիծը այնքան էլ ձեռնտու չէ, գլխաւորաբար պետական տեսակէտից։

Եւլախ-Շուշի ճանապարհը տարեկան պիտի փոխադրէ 7.265,000 պուդ ապրանք։ Դրա համար և որոշված է ունենալ 3 զոյգ ապրանքատար գնացք։

Գիծը կունենայ հետևեալ կայարանները, կիսակայարաններն ու պլատֆորմաները. կայարաններ՝ Եւլախ, Թարթառ, Խաչէն, Ասկերան, Շուշի. կիսակայարաններ՝ Աղդամ, Բալլուջա, Խանքենդ. պլատֆորմաներ՝ Սարօվ, Ախտարա, Տիգրանակերտ։

Գծին վերաբերեալ բոլոր շինութիւնները կը կառուցվեն տեղական քարից, համապատասխան տեղական շինութիւններին՝ խուսափելով ճարտարապետական ճոխութիւններից, որպէսզի, ինչպէս երևում է, խոշոր և աւելորդ ծախքեր չը լինեն։

Ամբողջ գծի ծախքը հաշւված է 3.187,764 րուբլի, ասել է թէ՝ իւրաքանչիւր վերստին 32,626 րուբլի։

Նախագծով մուտք ի նկատի է առնվում տարեկան 455,752 ր., ծախք՝ 266.023 ր.։ Այդպիսով զուտ օգուտ մնում է 189,729 ր., կամ 6 տոկոս՝ 3.225,000 րուբլի դրամագլխի։

«Баку» թերթը բերելով այդ տեղեկութիւնները՝ իր կողմից աւելացնում է հետևեալը. «Մեզ մնում է միայն ցանկալ, որ այդ՝ երկար ժամանակ սպասվող՝ ճանապարհի կառուցմանը ձեռնարկվի ըստ կարելւոյն շուտով»։

Նոյնը կը ցանկայինք և մենք, ի նկատի ունենալով այդ գծի խիստ կարեւորութիւնը։

ԱՀԱ ՁԵԶ ԱՊԱՑՈՅՑ

«Մշակի» երէկվայ համարում (№ 198) գրվեց, որ «Հօրիզոն» կոչված թերթը, Թ. Թադէոսեան կոչված իր թղթակցի բերանով, յայտնել է, թէ «Մշակի» մէջ տպված լուրը՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կարգադրութեան մասին Օրմանեան սրբազանի վերաբերմամբ՝ «լրագրական բադ» է։

Այդ լուրը հաղորդել էր «Մշակի» Կ. Պօլսի թղթակից Շառայլը իր նամակներից մէկում («Մշակ» № 189) քաղելով տեղական լրագիրների հաղորդածներից։

«Մշակի» ընթերցողներն անշուշտ մեծապէս գնահատած են մինչև այժմ Շառայլի բարեխղճութիւնը, և դեռ չէ եղել դէպք, որ նրա գրածները հերքման որևէ նիւթ տային։ Որպէսզի ցոյց տանք, թէ արդարև Շառայլ ամենայն հիմք ունէր հաղորդելու այդ տեղեկութիւնը, առաջ ենք բերում քաղելով «Լուսարձակ» թերթից (№ 266, ուրբաթ 10 օգոստ.) հետևեալ լուրը, որ տպված է Կ. Պօլսի բոլոր միւս հայ թերթերում («Բիւզանդիոն», «Արևելք», «Ժամանակ»)։ Այդ վերջին հանգամանքը ցոյց է տալիս, որ յիշեալ լուրը շրջաբերական կերպով քաղված է ազգ. պատրիարքարանից։

Ահա այդ հաղորդագրութիւնը.

«Ամենայն Հայոց Ս. Հայրապետը կաթողիկոսական օծման ներկայ գտնուող պատր. պատուիրակ տէր-Գրիգորիս Պալաքեան վ.-ի յանձնարարած է անմիջապէս հեռագրել, թէ անիրաւութիւն է ցարդ զրկեալ պահել նախկին պատրիարք տէր-Օրմանեան սրբազանը եկեղեցական պաշտամունքէ և իր մասին վերջնական վճիռը յապաղեցնել։ Պալաքեան վ. թէ հեռագրով և թէ ընդարձակ գրով մը Ն. Վեհափառութեան հրամանը հաղորդած է պատրիարքարան։ Հայրապետական այս կարգադրութիւնը խնդրուած է Եգիպտոսի ազգայիններու կողմէ, որոնք 1000 ստորագրութեամբ հանրագրով մը ուղղակի Ս. Կաթողիկոսին դիմած են և ազգ. ժողովէն իրենց յուսահատիլը ծանուցանելով՝ խնդրած են հայրապետական վճիռ մը արձակել անոր մասին»։

Այժմ Թ. Թադէոսեան կոչվածը պէտք է խոստովանի, որ իր գրածը, թէ «Մշակը» լրագրական բադեր է բաց թողնում, անամօթ ստութիւն է։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Աւազակային մի նոր խումբ

Բիլաքան գիւղ (Ջաքաթ. շրջ.), 3 սեպտ.

Վերջին ժամանակներս այս շրջանում արագ կերպով աճում են աւազակային նորանոր խմբեր։

Բացի յայտնի աւազակապետ Աղիզի խմբից, որը մօտ երկու ամիս է, ինչ ահ ու սարսափի մէջ է պահում տեղական ազգաբնակութիւնը, նորերս աւելացել է մի նոր աւազակային խումբ ևս, որը յայտնի եղաւ երէկվայ դէպքից։

Ջաքաթալայից Բիլաքան մեկնող դիլիժանի վրա, որով ճանապարհորդելիս են եղել երեք տղամարդ և մի կին, կէս ճանապարհին յարձակվում է վերոյիշեալ խումբը և կանգնեցնելով դիլիժանը սկսում են կողոպտել, որոնցից Ռուբէն Մելիք-Յովհաննիսեանից տանում են մի արծաթեայ ժամացոյց իր շղթայով, վրային հագած զգեստը և մօտը եղած փողը. Հայկ Թայիրեանից նոյնպէս ժամացոյցը, մօտը եղած մի քանի րուբլի փողն և գլխարկը. մի թուրքից տանում են միմիայն հագին հագած արխալուղը և ուրիշ ոչինչ. իսկ մի կնոջ բոլորովին ձեռք չեն տալիս։ Բարեբաղդաբար այդ նոյն բոպէին մօտենում են դրանց հինգ ստրաժնիկներ, որոնց աւազակները տեսնելով թողնում-փախչում են, բայց զարմանալին այն է լինում, թէ՝ ինչպէս կողոպտվածներն են պատմում, չը նայած որ ստրաժնիկները դրանց կողոպտելու ժամանակին շատ մօտ են լինում, բայց շուտ չեն հետամուտ լինում աւազակներին, որոնք և առիթից օգտվելով փախչում են։

Այժմ բոլորովին վտանգաւոր է դարձել ճանապարհը անց ու դարձ անողների համար։

Յ. Խաչումեան

Նորութիւններ Սղնախից

Սղնախ, 1 սեպտեմբերի

Անցեալները հաղորդել էինք, որ հանգուցեալ Նիկ. Ղորղանեանը կտակել է Սղնախի հայոց դպրոցի շինութեան համար 2000 ր.։ Այդ գումարին նրա կինը իր կողմից աւելացրեց 1000 ր. այն պայմանով, որ ինքն իր մահից յետոյ թաղվի ս. Կարապետ մայր եկեղեցու գաւթում իր հանգուցեալ ամուսնու մօտ։ Այս գործի առիթով Սղնախ եկաւ Ն. Ղորղանեանի աներորդի Յովհ. ք. Իզմաշեանը՝ բանակցելու հոգաբարձութեան հետ։ Հ. Իզմաշեանը առաջարկում է սկսել դպրոցական շինութեան կառուցելը և կտակած 3000 ր. ստանալ մաս-մաս։ Ենթադրվում է, որ աշնան կը պատրաստվի նիւթեղէնը, իսկ գարնան կը սկսեն շինութիւնը շինել։

Հաղորդեցինք, որ Քրիստափոր Փարեմուզեանը ծածկեց գոմի կտուրը, ծախսելով 73 ր., որից 50 ր. հանգանակված էր։ Այժմ օրիորդ Նունէ Սերեբրյակեանի մայրը, իր հանգ. եղբօր՝ Ա. Մելիք-Նուբարեանի յիշատակը յարգելու համար, յանձն առաւ 73 ր. ծախս իր վրա, առաջարկելով ժողոված 50 ր. գործադրել վանքի շուրջը ցանկ քաշելու համար։ Այս գոմը կառուցված է Ա. Մելիք-Նուբարեանի ծախսով և նրա ժառանգները հրաժարվեցին ծածկել տալ կտուրը իրանց ծախսով, ուստի այդ ծախսը յանձն առաւ նրանց հօրաքոյրը։ Ցանկի համար 50 ր. բաւական չէ. դարձեալ պէտք է սկսել ժողովարարութիւն։

Կախէթիայի երկաթուղու շինութեան աշխատանքներն եռում են. մեծ թւով մշակներ են աշխատում ճանապարհի վրա։ Առայժմ կատարվում են հողային աշխատանքներ. հողը հարթում են։ Թիֆլիսից եկել են տեղ-տեղ մինչև Կաճրէթի կայարանը։ Սղնախի կայարանը լինելու է Ծնօրի, որը խճուղային ճանապարհով հեռու է քաղաքից 12 վերստով։ Թերևս ապագայում հնարաւոր լինի մի ճիւղ անցկացնել, որ մօտեցնէ քաղաքին։ Անագա գիւղի ձորով գիծը կը մօտենայ քաղաքի ծայրին։

N. N.

Գիւղի կեանքի ու մահու խնդիրը

Սօնգիւրլի (Ալէքսանդ. գաւ.), 4 սեպտ.

Այս գիւղում բնակութիւն են հաստատել մեր պապերը 1830 թւականին։

Ներկայիս գիւղը բաղկացած է 140 տնից, ունի մօտաւորապէս 1700 բնակիչ թէ արական և թէ իգական։ Օգտվել են սկզբից մինչև մեր օրերը աղբիւրի ջրից, որը գտնվում է մօտաւորապէս 6 վերստ հեռաւորութեան վրա։

Մեր գիւղի հաստատվելուց երկու տարի ուշ, այն է՝ 1832 թւականին, այդ աղբիւրի մօտ բնակութիւն են հաստատում Մահմուդջուղ գիւղացիք և աղբիւրի վրա շինում են մի շարք ջրաղացներ, որտեղից ջուրը դուրս գալով ոռոգում է իրանց արտերը և բանջարանոցները, իսկ մի աննշան մասը բաց են թողնում նախ Սարիբաշ գիւղի, երկրորդ մեր գիւղի համար։ Մահմուդջուղցիք և սարիբաշցիք այդ ջրի մէջ լուանում են

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՕՐՄԱՆԵԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՀԵՏ

Կ. Պոլսի մեր թղթակցի հաղորդած լուրը, թէ Դաշնակցութեան գործած մի ձախորդ քայլն Օրմանեան սրբազանի դէմ այն հետևանքն ունեցաւ, որ այդ արքեպիսկոպոսն այժմ սկսեց դառնալ Կ. Պոլսի ամենաժողովրդական եկեղեցականը, հաստատվում է Կ. Պոլսի հայ թերթերում տպված տեղեկութիւններով։ Զանազան թաղերից և արուարձաններից Օրմանեանին համակրական հեռագիրներ են ուղարկվում բազմաթիւ ստորագրութիւններով և հրաւիրում կամ քարոզ խօսել կամ պատարագ մատուցանել։ Հայ մամուլը ևս, որ մինչև այժմ աշխատում էր ամեն կերպ անգիտանալ Օրմանեանի գոյութիւնը և ի նպաստ նրա որևէ խօսք չարտասանել, ներկայումս սկսել է լայն էջեր նուիրել նրան։

Լրագիրների աշխատակիցները այժմ պարտք են համարում Օրմանեանի հետ ինտերվիւ ունենալ և նրա կարծիքներն ու հայեացքները հաղորդել հայ հասարակութեան։ Ի թիւս այլոց՝ «Լուսարձակ» թերթը տպել է իր երեք համարում այն տեսակցութիւնը, որ իր խմբագիրներից մէկն ունեցել է Օրմանեան սրբազանի հետ։

Այդ տեսակցութիւնն այնքան հետաքրքրական է, որ մենք հարկ ենք համարում արտատպել, ի նկատի ունենալով որ Օրմանեանի անցեալ գործունէութեան վերաբերմամբ շատ հարցեր լուսաբանվում են և աւելի լայնօրէն ճշգրտում այն ամենը, ինչ Հ. Առաքելեան Կ. Պոլսից դեռ անցեալ տարի գրած իր թղթակցութիւնների մէջ շօշափել էր։

I

Ս. Աստուածածնայ կիրակի օրը, Սան-Սթեֆանոյի եկեղեցւոյն մէջ Օրմանեան սրբազանի առաջին պատարագէն ետք, զոր արտօնուեցաւ մատուցանել չորս տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, բնական էր որ փութայինք իր տպաւորութիւնները հասկնալ այդ առթիւ՝ ոմանց կողմէ սարքուած անպատշաճ ցոյցին նկատմամբ։ Սրբազանը, որ իր աշխատութեան սենեակը կը գտնուէր, «Լուսարձակի» խմբագիրը ընդունեց իրեն յատուկ զուարթութեամբ։ Մեր խմբագիրը խօսակցութեան սկսաւ անոնց յառաջաբանի և կողմնակի ճամբաներու, որպէս զի Օրմանեան սրբազան, որ վարպետ պօլեմիստ մըն է, առանց ամփոփուելու ժամանակ ունենալու, իր տպաւորութիւնները յայտնէ։

— Սրբազան, թոյլ տուէք մեզ, որ թէ երբ լրագրող և թէ երբ անհատ խնդակցինք ձեզ կիրակի օր ձեր տարած յաղթանակին համար, որովհետև մենք այդ յաղթանակը լոկ ձեր անձին չենք սեպհականեր, այլ կը նկատենք զայն սկզբունքի և ողջմտութեան յաղթանակը։

— Նախ ըսեմ, որ ես «յաղթանակ» բառը չեմ ընդունիր։ Իբր անհատ՝ կարելի է զիս դատապարտել, կախակայել և կամ հրաժարեցնել իմ վարած պաշտօններէս, բայց իբր եկեղեցական չեմ կրնար համակերպիլ որ իմ կոչումս և կրօնական պարտքս կատարելէ արգիլեն զիս։ Ուստի ես՝ կիրակի օրուան դէպքին մէջ ոեւէ յաղթանակ չեմ տեսներ անձիս համար, այլ վերադարձ եկեղեցական պարտականութիւններս կատարելու իրաւունքիս, որ ատենէ մը ի վեր զլացուած էր ինձ յանիրաւի։

— Ճիշդ է, սրբազան, բայց ինչ բանի կը վերագրէք ուրեմն ձեզի հանդէպ ի յայտ եկած գաղափարներու այս փոփոխութիւնը։

— Ա՛լ չափը լեցած էր։ Ի՞նչ բան է որ կը յորդեցնէ բաժակը։ Պարունակութեան չափազանցութիւնը։ Ճիշդ միևնոյն էր նաև իմ մասիս։ Մանաւանդ որ ինձ հանդէպ մէկ երկու հոգիի հակակրութիւնը, ազգային պաշտօնական մարմիններու լռութենէն քաջալերուած, իշխողական բնոյթ մը առած էր։ Օրինակի համար, երբ Ղալաթիա պիտի պատարագէի, երկու հոգի էին միայն արգելք հանդիսացողները։ Բայց այն ատեն մեր պաշտօնական անձնաւորութիւններէն անոնք, որ պէտք էր խօսէին, լռեցին և կամ զանազան նկատումներով մէկդի քաշուեցան։ Իսկ այժմ ա՛լ չափը լեցուեցաւ, և այդ է այս փոփոխութեան պատճառը։

— Սրբազան, դուք կը նախատեսէի՞ք այս տեսակ փոփոխութիւն մը ի նպաստ ձեզի։

— Ես երկար ատենէ ի վեր այդ տեսակ բան մը արդէն կը նշմարէի, բայց չէի ուզեր գործակցիլ, որովհետև ես նախամեծար կը համարիմ քաշուած ապրիլ հոս։

— Սրբազան, որոնցմէ կը կասկածիք որ այս հակակիր շարժումը ձեզի դէմ արծարծելուն մէջ շահ ունենան։

— Շատ պարզ է։ Ասոնք երեք հոգի են՝ Արիստակէս Գասպարեան, Աւետիս Սուրէնեան և Խնդիր Սիմոնեան։

— Եւ ինչո՞ւ համար ասոնք լարուած են ձեզի դէմ։

— Որովհետև ինձմէ ժամանակին պաշտօն ուզած են և ես չեմ տուած, նախ որ իրենց օգտակարութեան վրայ վստահութիւն չունէի, երկրորդ՝ որ հաւատք չունիմ իրենց կարողութեան վրայ։ Օրինակով հասկցնեմ։ Երբ Սպանդարի ընդարձակման խնդիրը ծագեցաւ, հարկ եղաւ որ շէնքին կից գտնուած մէկ քանի ազգապատկան կալուածներ վար առնուին։ Արդ, կալուածներէն մէկուն մէջ կար ծխավաճառ մը, որ կը պահանջէր իրեն դրամական փոխարինութիւն մը ընել, իբր խանութը ձեռքէն առնուելուն պատճառաւ։ Արիստակէս Գասպարեան ի դիմաց այդ ծխավաճառին կը դիմէ Պերայի կալուածոց հոգաբարձութեան՝ հատուցում պահանջելու։ Երբ կալուածոց հոգաբարձութիւնը այս մասին ինձ դիմեց, յայտարարեցի, որ ազգը ոչ մէկուն պարտաւորուած է դրամ տալու, առանց բանաւոր պատճառի։ Իսկ եթէ քննութեամբ հաստատուի, թէ յիշեալ ծխավաճառը իր խանութը ձեռքէն առնուելուն համար վնասի կենթարկուի, զոր հատուցանել ըստ օրինի կրնայ կալուածոց հոգաբարձութեան, այն ատեն կարելի է իրեն վնասուց հատուցում ընել։ Կալուածոց հոգաբարձութիւնը այս իմաստով պատասխանեց Ա. Գասպարեանի, որ գիտէք ինչ ըսաւ. «Եթէ իմ փոխանորդեալիս գոհացում չտաք, ես ալ կառավարութեան պիտի մատնեմ, թէ այդ հողը «մանլիւ» է»։ Կալուածոց հոգաբարձութիւնը այլայլած եղած՝ վերստին ինձ դիմեց։ Ես ապահովցուցի զիրենք, թէ Գասպարեան բան մըն ալ կարող չէ ընել, որովհետև դեռ ինք չգիտցած՝ ես այդ տեղերուն կալուածաթղթերը քննած և տեսած էի, որ այդ տեղը եկեղեցիին անունով արձանագրուած է, և հետևաբար Գասպարեանի սպառնալիքը կարեւորութենէ բոլորովին զուրկ է։ Իսկ միւսը՝ Սուրէնեան ալ կը փափաքէր ուսումնական խորհուրդին մէջ մտնել և կամ ուրիշ պաշտօն մը ստանալ՝ ատով ինքզինքը մաքրելու համար վրան ծանրացած այլ ընդայլոց տարաձայնութիւններէն։ Ինչպէս ըսի, անոր ալ կարողութեան վրայ հաւատք չունէի։ Հակառակ անոր որ օրէնսգիտութեան մէջ մեծ հմտութիւն ունենալ կը յաւակնի, երկու գործի մէջ իբր փաստաբան իմ դիմացս եկաւ և երկուքին մէջ ալ ձախողեցաւ։ Ուրիշ խնդիր որ իմ գործակցութեամբս խնդիրները կարգադրուեցան, բայց ոչ անշուշտ այնպէս, ինչպէս պէտք էր ըլլալ։ Այդ խնդիրներէն մէկն էր Սուրէնեան Լևոն էֆ.-ի և միւսն ալ Պէրպէրեան որդւոց ժառանգական խնդիրը։ Իսկ Սիմոնեան արդէն գիտէք որ կռուազան մըն էր, քանի որ Պերայի թաղ. խորհուրդի անդամակցութեան ժամանակ ամեն օր խնդիր կունենար։ Ահա այս երեք անձերն էին, որ գլուխ կանգնած էին ինձ դէմ արծարծել ուզուած ատելութեան, վասն զի օր մը պատրիարքարանի մէջ հրապարակաւ հարցուցի իրենց, թէ «ազգ. պատրիարքարանի մէջ պաշտօնեայ ըլլալէ զատ՝ ուրիշ ստանձնելիք դատական հետապնդումներ չունէի՞ն արդեօք»։

— Սրբազան, բացի ասոնցմէ, Դաշնակցութեան և ձեր միջև տիրող ատելութեան պատճառը ինչ էր։

— Որովհետև անոնք կը յուսային, որ իմ մէջս իրենց համախոհ և գործակից պատրիարք մը պիտի գտնէին։

— Այդ մասին ուրեմն նախապէս յարաբերութիւն ունեցած էիք դաշնակցականներու հետ։

— Պատրիարքութեանս միջոցին շատ անգամներ կուգային քովս։ Եւ պատրիարքութենէս վերջ՝ առաջին նամակը, զոր ինձ գրեցին, կըսէր, թէ այլ ևս ես պէտք էի իրենց մարդը ըլլալ։

— Ուրեմն, նախ քան ձեր պատրիարքութիւնը դաշնակցական էիք։

իրանց կեղտոտութիւնները, և այդտեղից ջուրը անցնելով և հոսելով ճահճային տեղերով մինչև վերոյիշեալ Սոնգիւրլի գիւղը հասնելը՝ աւելի վտանգաւոր է դառնում, որից խմելով մենք գիւղացիներս իւրաքանչիւր տարի, գարնան սկիզբներից մինչև աշուն, տալիս ենք տասնեակ անմեղ զոհեր, առանց սեռի և հասակի խտրութեան։ Իսկ ձմեռները զգում ենք ջրի սոսկալի պակասութիւն, և եթէ ձմեռը ձիւն չը գայ, ուրեմն կը մնանք առանց ջրի։

Մեզ մնում է այդ աղբիւրից մեր հասանելի բաժինը բերել խողովակներով, որի համար ծախք է պահանջվում 2500—3000 ր., որը անկարող է մեր գիւղը ձեռք բերել, որովհետև ապրում ենք ամենաաղքատ պայմանների մէջ։ Մեր գիւղն զգում է նաև հողի չափազանց պակասութիւն։ Եւ չը նայած որ մի քանի անգամ բողոք ենք բարձրացրել ուր հարկն է, բայց մեր ձայնն անլսելի է մնացել։

Ցանկալի էր, որ հայ հարուստ բարեգործներն ուշադրութիւն դարձնէին մեր գիւղի վրա և իրանց յիշատակը յաւերժացնելու նպատակով ձեռք մեկնէին այս բարի գործին, աղբիւրից մինչև գիւղ խողովակով ջուր հասցնէին, որով փրկած կը լինէին 1700 հոգու կեանքը մահվան ճանկերից։

Ստեփան Քալաշեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ «Մշակի» հետևեալ համարը Աստուածածնի տօնի պատճառով լոյս կը տեսնէ երեքշաբթի, սեպտեմբերի 11-ին։

✦ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան զինուորակոչական առեանում այս տարի երիտասարդ զինուորացուներին զինուորական ծառայութեան կոչելու գործողութիւնները կը սկսվեն հոկտ. 15-ից։

✦ Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձու Րուդոլֆը սեպտ. 11-ին ծառայութեան գործերով մեկնում է Թիֆլիսից։

✦ Վերադարձաւ Դուշէթի գաւառից Թիֆլիսի նահանգապետ Ջերնեավսկին։

✦ Թիֆլիսում բարձր կրթական հաստատութիւն հիմնելու հարցով զբաղվող գլխաւոր կոմիտէտի նիստը նշանակված է սեպտ. 10-ին։

✦ Ինչպէս յայտնի է, Կովկասի Փոխարքան միջնորդութիւն էր ուղարկել Պետերբուրգ այն մասին, որպէսզի Թիֆլիսի կանանց բարձր դասընթացքներին տրվող ամենամեայ 5000 րուբլի կառավարական նպաստը դառնայ 10,000 րուբլի։ Ներկայումս պաշտօնական տեղեկութիւն է ստացվել, թէ որովհետև մասնաւոր դասընթացքներին նպաստելու հարցը քննվում է առանձին օրինագծով, որպիսին ժող. լուս. մինիստրը ներկայացրել է օրէնսդրական հաստատութիւններին, ուստի վերոյիշեալ միջնորդութիւնը, ժող. լուս. մինիստրի կարծիքով, կարելի է քննել միայն յիշեալ օրէնքի հրատարակութիւնից յետոյ։

✦ Թիֆլիսի ռուսաց թերթերից մի քանիսը հաստատ տեղեկացել են, որ բոլորովին սխալ են այն տեղեկութիւնները, թէ երբ քաղաքային վարչութեան անդամ Ժուրուլին իր թեկնածութիւնն է դրել 4-րդ Պետական Դումայի անդամ ընտրվելու համար։ Ժուրուլին բնաւ չէ դնում իր անունը։

✦ Մեզ հաղորդում են, որ Բագւում կազմակերպվում է հայ դերասանական խումբ ղեկավարութեամբ տ. Սիրանոյշի։ Ներկայացումները տեղի կունենան Մայիլեանի նոր թատրոնում։ Խումբը բաղկացած է հետևեալ դերասան դերասանուհիներից. տ. տ. Սիրանոյշ, Ադամեան, Արաքս, Ստեփանեան, Արուսեակ, Ոսկանեան, Փառանձեմ, Ազնիւ, Անահիտ և դերասաններ՝ Աւետեան, Անդրանիկ, Ալիխանեան II, Ահարոնեան, Բերոյեան, Զարիֆեան, Մանուէլեան, Ռշտունի, Շահխաթունի, Սաֆարեան, Խաժակ, Թորոսեան, Ոսկանեան, Միրզոյեան և այլք։ Ներկայացումները կը սկսվեն սեպտեմբերի 20-ից։ Ռեպերտուարը բաղկացած է նոր ինքնուրոյն, թարգմանական և կլասիկ պիէսներից։

✦ Այսօր, սեպտեմբերի 8 ին, իշխ. Գ. Թումանեանի բնակարանում նշանակված է այն դասախօսների ժողովը, որոնք նախագիծ են մշակելու առաջիկայում հասարակական ակումբում դասախօսութիւններ կարդալու մասին։

✦ Կ. Հ. Բ. Ընկ. ճաշարանը բացվելու է սեպտեմբերի 25-ին։ Ձրի և վճարով ճաշողների խնդիրները ընդունվում են Ընկ. գրասենեակում։ Ճաշավարձը ամսական 2 ր. 10 կոպէկ։

✦ Տասնեհինգ տարեկան բոլորովին որբ մի տղայ կամենում է որևէ արհեստ սովորել բարեխիղճ արհեստաւորների ձեռքի տակ։ Տղան գիտէ կարդալ-գրել և ապրելու է վարձողի մօտ։ Պայմանը կարելի է գրել տարով։ Ցանկացողները կարող են դիմել «Մշակի» խմբագրատանը Եսայեանին։

✦ Թիֆլիսում մամուլի գործերի վարչութեան կոմիտէտի կարգադրութեամբ գրաւվեց վրաց «Սախալխո Գազեթի» լրագրի սեպտ. 6-ի համարը։ Խմբագիրը պատասխանատուութեան է ենթարկվում։

✦ Օպերային ներկայացումները Թիֆլիսի Արքունական թատրոնում կը սկսվեն սեպտ. 15-ից։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ*)

«Goethe und die Arbeiter» von Max Grunwald, Dresden, 1912.

(«Գեօթէն և բանուորները», Մաքս Գրունվալդի, Դրեզդէն, 1912 թ.)

Վերջապէս Գրունվալդը անուանում է Գեօթէին «բանական ինտերնացիոնալիզմի առաջին ներկայացուցիչներից մէկը սօցիալիստական իմաստով» (եր. 15)։ Ոչ թէ միայն նրանով, որ Գեօթէն իր մտորումների օբիէկտիվ էութեամբ մի մեծութիւն է, այլ նոյնիսկ իր անմիջական սուբէկտիվ յայտարարութիւնների քաղաքական գունաւորումներով։ «Մեր կեանքը,—ասել է Գեօթէն,—տանում է մեզ ոչ անջատման և բաժանման միւս ժողովուրդներից, այլ ամենամեծ հաղորդակցութեան (կարդացէք յարաբերութիւնների) միմեանց հետ. մեր կուլտուրայի ամբողջ ընթացքը թիավարում է մեզ դէպի այդ նպատակը»։ Եւ այդ խօսքերը արտասանել է հանճարեղ մարդը այն դառն օրերին (1806 թ.), երբ գերմանական երկիրները Ենայի ճակատամարտից յետոյ խոնարհաբար փռվել էին ֆրանսիական մեծ աշխարհակալի ոտքերի տակ։ Թունաւորված ու ցանթահար նացիոնալիզմի փոխարէն՝ միջազգայնութեան սրբազան բարբառն է հնչեցրել Ֆրանկֆուրտի (Մայնի վրա) մեծ որդին։ Տեսէք ինչ է ասում նա ազգային ատելութեան թունաւոր զգացմունքի մասին զարգացման զանազան աստիճանների վրա. «Ազգային ատելութիւնը կը գտնէք դուք (զարգացման) ամենացածր աստիճանի վրա ամենաուժեղ ու ցայտուն կերպով։ Կը գայ սակայն մի աստիճան, երբ նա բոլորովին կանյայտանայ։ Այդ (բարձր, ազատագրված) աստիճանը եղել է միշտ իմ նատուրային համապատասխան. ես դրա մէջ վաղուց էի ամրացել ինձ նախքան 60 տարեկան դառնալս»։

Գրունվալդը յիշում է վերջապէս այն հանգամանքը, թէ ինչպէս Գեօթէն իր կեանքի հասունացած շրջանում ըմբռնում է հասարակական կեանքի տնտեսական ույժերի գերագոյն կարևորութեան աստիճանը. նա ձգվում է դէպի այդ ճգգիտ տեսակէտը իր ստանձնած նոր պաշտօնի շնորհիւ՝ իբրև ֆինանսական մինիստր Վայմարի պալատում։ Իրաւ, զարմանալի արագ ու արմատական մետամորֆօզ է կատարել նրան ներքին աշխարհում այդ նոր մատերիալիստական տեսակէտը. մինչ այն աստիճան, որ նա մի քանի ամիս իր մահվանից առաջ բուռն ցանկութիւն է արտայայտել դեռ 50 տարի ևս ապրելու։ Ինչու. շարունակելու իր հանճարեղ արտադրութիւնների ընդհատված կամ թելը։ Երևակայեցէք որ ոչ։ Գեօթէն ուզում էր անձամբ ապրել տնտեսական այն խոշոր յեղաշրջումների դարաշրջանը, որ սպասվում էր Սուէզեան-Պանամայի և Հռենոսեան-Դոնի ջրանցքների կառուցումից. նա առևտրի և տնտեսական հաղորդակցութեան փայլուն ապագայ է նախատեսել այդ երեք հսկայական ջրանցքներից և ուզում էր այդ ապագան ևս մաշել, 80 աւելի հարուստ, բազմարդիւն ու բազմայայն տարիներ—Ֆաուստական կեանք—ապրելուց յետոյ։

«Դասակարգագիտակից բանուորները կարդում են Գեօթէի թոռները։ Եւ եթէ պրոլետարական գոյութեան տնտեսական նեղ վիճակը չէ ներում աշխատաւոր ժողովրդի զանգուածին կատարելապէս թափանցել Գեօթէի մտաւոր ժառանգութեան խորքը, և առ հասարակ էսթետիկական կուլտուրայի մէջ, ապա պիտի բանուորները տնտեսական կուլտուրայի նուաճումից յետոյ աւելի խորը և ըստ ինքեան հասկանալի կերպով խնամեն էսթետիկական կուլտուրան և նոր ույժերով տան նրան նոր նպատակներ ու խնդիրներ»։ Այս տողերով է փակում մեր հեղինակը իր օգտակար ու խիստ մատչելի գրքոյկը։

Վերջում Գեօթէի տոհմի խրոնօլօգիան և նրա մասին եղած յայտնի գրական երկերը յիշատակելուց յետոյ, բերում է նա Մարքսի կարծիքը Գեօթէի մասին, արտայայտած 1847 թ. Բրիւսէլում հրատարակվող գերմանական թերթում։

Մարքսը երկարօրէն չէ ծանրանում Գեօթէի գործունէութեան և գրականական նշանակութեան վրա, այլ համառօտակի շօշափում է միայն մի կէտ, Գեօթէի վերաբերմունքը դէպի իր ժամանակի գերմանական հասարակութիւնը։

Դիալեկտիկական նուրբ հոտառութեամբ շօշափում է մեծ տնտեսագէտն ու հասարակագէտը մեծ բանաստեղծի հասարակական վերաբերումների երկակի կողմերը,—փնտռում ու որոնում է մի անհոտ, մէկը միւսին ջնջող երկուութիւն Գեօթէի անձնաւորութեան մէջ։

Ես չեմ կարող այստեղ առաջ բերել գէթ մի քանի կտորներ այն ուղղակի կլասիկ դարձուածքներից, որ արտայայտել է Մարքսը, սուր շեշտերով ու գծերով, բայց օբիէկտիվ հիմնաւորումներով։

Գեօթէն իր երկերի մէջ՝ յիշատակածս կէտի նկատմամբ՝ պատկերանում է Մարքսին երկու կերպ. նախ՝ «որպէս հանճարեղ բանաստեղծ, որին նողկանք է պատճառում իր եղկելի շրջապատը», և ապա «որպէս Ֆրանկֆուրտի հարուստ խորհրդականի զաւակ կամ Վայմարի գաղտնի խորհրդական (որպէս մինիստր), որ հարկադրված էր զգում դաշն կապել իր շրջապատի հետ և ընտելանալ նրան»։

Այս երկու հիմնական և դիվերգէնտ բնոյթագծերը, որ երիտասարդ Մարքսը նուրբ վարպետի զննող հատուածութեամբ տարբերում է Գեօթէի մտածող և կենդանայաչեալ անհատականութեան մէջ, հաստատում է նա փաստական նմուշներով։

«Երբեմն,—կարդում ենք Մարքսի մօտ,—Գեօթէն թշնամական դառն զգացմունքներ է արտայայտում դէպի իր շրջապատ հասարակութիւնը, աշխատում է խուսափել իր համար անտանելի մթնոլորտից, ինչպէս Իֆիգէնիայի մէջ և առհասարակ իր իտալական ճանապարհորդութեան օրով պարզ արտայայտվում է, նա ըմբոստանում է այդ հասարակութեան դէմ՝ որպէս Պրոմեթէոս և Ֆաուստ, դառնութեամբ ծաղրում է նրան՝ որպէս Մեֆիստոֆել։ Երբեմն, ընդհակառակը բարեկամանում է այդ հասարակութեան հետ, յարմարվում է նրա հետ, ինչպէս իր պրոզայիկ գրուածքների մէջ երևում է, փառաբանում է նրան դիմակահանդէսների մէջ և մանաւանդ այն բոլոր գրուածքներում, ուր նա ֆրանսիական յեղափոխութեան մասին է խօսում»։

Գեօթէի այդ երկակի հակասական գծերը որակում է Մարքսը այսպէս. «Գեօթէն երբեմն կոլոսալ է, փառահեղ, երբեմն մանր. երբեմն ըմբոստ ու խրոխտ, ծաղրող, աշխարհատեաց հանճար, երբեմն խնայող, ինքնագոհ ու նեղ ֆիլիստեր։ Անգամ Գեօթէն անկարող եղաւ յաղթահարել իր շրջապատի եղկելութիւնը, ընդհակառակը վերջինս յաղթահարեց նրան, ամենամեծ գերմանացուն, և այդ հանգամանքը լաւագոյն ապացոյցն է այն բանին, որ նրան (շրջապատը) անկարելի է վերացնել ներսից. Գեօթէն եղել է շատ աւելի ունիվերսալ, շատ աւելի ակտիւ բնաւորութիւն, որպէսզի Շիլլերեան փախուստի նման ապաստարան որոնէր Կանտական իդէալի մէջ՝ շրջապատից ազատվելու համար։ Գեօթէն շատ աւելի սրատես էր, որպէսզի գռեհիկ ու տափակ եղկելութիւնից փախուստ որոնէր մի այլ թանձրամած մշուշապատ եղկելութեան մէջ։ Նրա բնաւորութեան խառնուրդը, նրա ույժերը, նրա ամբողջ մտաւոր ուղղութիւնը յառած էր դէպի գործնական կեանքը, և այդ վերջինը գտաւ նա թշուառ ու եղկելի։ Այդ դիլեմմայի մէջ՝ ապրել գոյութեան մի անօրինակ շրջապատում, որ նա պիտի ատէր, և սակայն այդ նոյն սֆերայում, իբրև միակը, ուր նա գործել կարող էր, շղթայված մնալ,—այդ նոյն դիլեմմայում է գտնվել շարունակ Գեօթէն, և քանի նա ծերանում էր, այնքան յետ էր նահանջում վիթխարի պօէտը՝ վայմարական աննշան մինիստրի առաջ»...

Գեօթէական այդ դուալիզմը նուրբ մտածողի նման շտրիխներով գծագրված՝ այլ բան չէ, բայց եթէ տիպիքական երևոյթ, հանրագած այսօր մտաւոր արիստոկրատիայի լաւագոյն ներկայացուցիչների մօտ անգամ։ Քիչ են այսօր խոշոր մտածողները և քերթողները բանակում այնպիսիներ, որոնք մտածողութեան անջինջ ու անխառն եթերում լաւագոյն եղէգներ են դառնում և սակայն «գռեհիկ եղկելութեան» ծովում թաւալվում ու հնազանդ ընթանում հեղինակութիւնների ցուցադրած շաւիղներով, կուրանում և շոյված զգում փայլուն տիտղոններով և շքանշաններով։ Գերմանիան կլասիք հայրենիքն է այդպիսի տիպերի։

B. Intimus

*) Տես «Մշակ» № 198.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 7 սեպտեմբերի

Դիմում եմ դերասաններին, դերասանուհիներին և գաւառական սիրողներին։ Տարիների ընթացքում իմ պիէսաները շահագործվել են ամեն տեղ՝ Անդրկովկասում, Հիւսիսային Կովկասում և Անդրկասպեան երկրում. Այդ բոլորը կատարվել է առանց հեղինակի թոյլտւութիւնը ստանալու, էլ չեմ խօսում հօնորարի մասին։ Դեռ նորերս Շուշի, Նուխի, Կօկանդ քաղաքներում ներկայացվել է «Վերածնումը», դարձեալ առանց իմ թոյլտւութեան։ Այսօրվանից վերջ եմ դնում այդ օրինազանցութեան։ Այսուհետև որ քաղաքում էլ ցանկանան ներկայացնել իմ պիէսաներից մէկը, նախ և առաջ պարտաւոր են իմ համաձայնութիւնն ստանալ, և ներկայացումից ստացած ընդհանուր մուտքից 10% ուղարկել հեղինակին, եթէ ներկայացումը կայանում է գիւղաքաղաքում կամ փոքրիկ քաղաքում։ Մեծ քաղաքում տրված ներկայացումից ստացած ընդհանուր մուտքի 20%։

Լևոն Մանուէլեան

Թիֆլիս, 7 սեպտեմբերի

Սրանով յայտնում եմ, որ ես չեմ մասնակցում Թիֆլիսի հայ Դրամատիկ Ընկերութեան խմբի ներկայացումներին։

Դերասան Ա. Շահխաթունի

Դիլիջան, 2 սեպտեմբերի

Թոյլ տուէք «Մշակի» միջոցով ներկայացնել հասարակութեանը Դիլիջանում իմ նախաձեռնութեամբ բացված «Մանկական Ակումբի» հաշիւը։

«Մանկական Ակումբը» բաց էր յունիսի 20-ից մինչև օգոստոսի 23-ը։ Անդամներ գրվել են 79 հոգի՝ երկու սեռից, 3—15 տարեկան հասակի։ Երեխաները զբաղվել են բացօթեայ կողովագործութեամբ, կաղապարումով, նկարչութեամբ և շարժական խաղերով։ Ժամանակ առժամանակ կազմվել են նաև թափօրներ զբօսնելով և երաժշտութեամբ։ Ամառվայ ընթացքում երկու անգամ ի ցոյց էին դրված հասարակութեան համար երեխաների ձեռքով պատրաստված իրերը։

Մուտք եղել է 288 ր. 20 կ.։

Ծախս՝ կառավարչուհու և վարժուհիների ռոճիկ՝ 310 ր., շէնութեան վերանորոգութեան համար՝ 84 ր. 75 կ., կահկարասիք, խաղալիքներ և ձեռագործական նիւթեր՝ 252 ր. 25 կ., երաժշտութիւն՝ 25 ր., դռնապանի ռոճիկ և մանր ծախս՝ 52 ր. 52 կ.։ Ընդամենը 724 ր. 52 կ.։

Առ ձեռն մնում է կահկարասիք, խաղալիքների և նիւթերի մի մասը՝ 176 ր. 54 կ. արժողութեամբ։

Գոյացած դեֆիցիտը՝ 259 ր. 78 կ., ես ծածկել եմ իմ անձնական միջոցներից։

Իշխանուհի Մ. Թումանեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ «Бирж. Вѣд.»-ին հեռագրում են Կ. Պոլսից, որ թիւրքական գաղանութիւնները հայերի վրա աչքի են ընկնում մեծ խստութեամբ. կանայք և երեխաները ենթարկվում են բռնաբարութեան. կանանց ստինքները քիւրդերը կտրում են և այլն։

✦ Անատոլիայի վիլայէթում հայ և թիւրք ներկայացուցիչներից կազմված մասնաժողովը արդէն ձեռնարկել է քիւրդերի ձեռքից հողերը վերցնել և վերադարձնել հայերին։

✦ «Tag. Rund»-ի տեղեկութիւնների համաձայն, սկզբունքով վճռվել է հաշտութիւն կնքել Թիւրքիայի և Իտալիայի միջև։ Թիւրքիան Իտալային զիջում է Տրիպօլիսը և Կիրէնաիկէն, բայց սուլթանը մնում է ուղղափառների միահեծան խալիֆան իտալական նոր երկրում։ Թիւրքիան Իտալայից իբրև վարձատրութիւն թիւրքական նախկին հողերի համար ստանում է գումար, որի քանակը կորոշեն երկու պետութիւնների ներկայացուցիչները։ Եգէյեան ծովում գրաւված կղզիները վերադարձվում են Թիւրքիային, սակայն ստանում են

— Ոչ, բայց Երզրումի մէջ առաջին կոմիտէն ես հիմնած եմ, որ ապա մայրը եղաւ Հնչակեանութեան, և սա ալ իր կարգին մայրը եղաւ Դաշնակցութեան։ Բայց ես չէի ուզեր լոկ «կուսակցական» այս ինչ կամ այն ինչ անունին տակ ունէ գաղափարի մը յարիլ, նախ անոր համար, որ կուզէի իմ անհատական անկախութիւնս պահել։ Երկրորդ՝ որ, իբր պաշտօնական անձ, չէի ուզեր բովանդակ ազգը վտանգել՝ իմ պաշտօնական հանգամանքս տանիլ կապելով կուսակցականութեան նեղ ու սահմանափակ գաղափարներուն։ Ուստի իրենց պատասխանեցի, որ պատրիարքութիւնը ուրիշ է, օրմանեանութիւնը ուրիշ է։ Այսու հանդերձ, ես երբեք դադրած չէի ազգ. ցաւերը միշտ հրապարակել եւրոպական մամուլին մէջ, գիտնալով հանդերձ որ ունէ օգուտ սպասել անտեղի էր այդ կողմէն։ Բայց գէթ հանրային կարծիք մը գոյացնել կուզէի։ Այսպէս՝ պատրիարքարան հասած բոլոր գաւառային նամակները մէկ կողմէն դեսպաններուն հաղորդելով հանդերձ, միւս կողմէ ալ միջոցը գտած էի և կը ղրկէի ուղղակի «Պրօ-Արմէնիայի», որուն էջերը չեմ ըսեր, թէ ամբողջ ես կը լեցնէի, բայց մեծ մասը ես էի, որ կը հայթայթէի։ Մինչ միւս կողմէ ալ Կօրէսպօնդէնտ բիւրոյի և Ռիյթերի նման երկու կարևոր հեռագրական գործակալութիւններու ներկայացուցիչները ամեն օր հոս, քու նստած տեղդ էին, ասոնց օրն օրին կը հաղորդէի գաւառներու մէջ բոլոր անցած-դարձածները։ Ես պատրիարքութիւնը կուզէի ըմբռնել կուսակցական նկատումներէ բարձր ոգւով։ Եւ ահա ասոր համար էր որ Դաշնակցութեան հետ չէի կրնար բարընմիշ ըլլալ։ Որովհետև ես միշտ օրուան տիրող կառավարութենէն օգուտ քաղելու կողմն էի։ Այս մասին ձեզ օրինակ մը յիշեմ։ Պատրիարքութեանս միջոցին Ադանայի մէջ ոստիկանութիւնը երեան կը հանէ կարգ մը կուսակցականներ. ասոնց մէջ կային նաև երկու քահանայ, և զանոնք ամենքն ալ ձերբակալելով, ընդամենը 12 հոգի, կը ղրկէ Պոլիս։ Ձերբակալուածներուն մէջ կար նաև Մերսինի Լայդի շոգենաւային գործակալը և աւստրիական նամակատան տնօրէնը՝ մր. Բրացիոֆօլլի։ Արդ, երբ ձերբակալուածները Պոլիս բերուեցան, այն ժամանակի Պոլսոյ աւստրիական դեսպանը ազդու դիմումներու սկսաւ իր քաղաքակիցը ազատելու համար։ Ես ալ ուղղակի պալատ երթալով գտայ Թահսին փաշան և ըսի. «Չեմ ուրանար, թէ Ադանայի մէջ բան մը պատահեր է, և հեղինակներն ալ ձերբակալուեր են։ Եթէ բոլոր ձերբակալեալներն ալ արդարութեամբ դատուին և պատժուին, ըսելիք չունիմ։ Բայց եթէ անոնցմէ օտարականները տարբեր վարմունք ըլլայ և մերայիններու ալ տարբեր, ահա այն ժամանակ է, որ չեմ կրնար լռել»։ Թահսին փաշա ինձ պատասխանեց, թէ ձերբակալեալներուն հանդէպ ըլլալիք տնօրինութիւնը հաւասարապէս և անխտիր պիտի գործադրուէր բոլորին ալ նկատմամբ։ Եւ թէ ձերբակալուած օտարականին մասին ի՞նչ տեսակ կարգադրութիւն որ ըլլայ, նոյնը պիտի ըլլար և միւսներուն համար ալ։ Վերադարձիս դեսպանատուն երթալով ուղղակի պարոն Քալիչէն տեսայ։ Առանց իմ պալատ գացած ըլլալս ըսելու, այս ձերբակալուածներու խնդիրը բացի դեսպանին՝ նպատակը հասկնալու դիտաւորութեամբ։ Դեսպանն ըսաւ, թէ իր բոլոր ույժովը պիտի աշխատի, որ մր. Բրացիոֆօլլի ազատ արձակուի։ Մէկ քանի օր վերջը վերստին դեսպանատուն գացի և տեսայ, որ պարտէզին մէջ կարգ մը սնտուկներ կան պատրաստուած։ Իսկ ծառայ մը կանչելով, պատճառը հարցուցի և իմացայ, որ դեսպանը մեկնելու պատրաստութիւններ կը տեսնէր։ Իրաւ է թէ շատ գէշ ժամանակի մը հանդիպած ըլլալս հասկցայ, բայց անկարելի էր ետ դառնալ, ուստի, առանց բան մը գիտնալ ձևացնելու, ուղղակի գացի դեսպանին։ Սովորական խօսակցութիւններէ վերջ, դեսպանը ինձ յայտնեց, թէ Բրացիոֆօլլիի խնդրին համար ուլտիմատում մը տուած ըլլալով պալատ՝ եթէ մինչև 24 ժամ ազատութեան իրադէն չստանար՝ պիտի մեկնէր։ Խնդացի և ըսի, թէ շատ ուշ մնացեր է իր վերջնագիրը տալու համար, որովհետև մինչև այժմ եթէ տուած ըլլար՝ խնդիրը շատոնց կարգադրուած կըլլար։ Աւելցուցի, թէ քանի որ գործը մինչև վերջնագրի հասեր է, ապահովապէս խնդիրը պիտի վերջանար դեսպանին ուզած եղանակով, որովհետև Համիդին ընդդիմութիւնը մինչև այդ կէտին կը հասնէր։ Մեկնած ժամանակս դեսպանին ըսի, թէ հրաժեշտ չեմ առներ իրմէ, որովհետև քաջ համոզուած եմ, որ երեկոյեան չեղած արդէն իրադէն պիտի հաղորդուի։ Եւ իրաւ ալ, նոյն գիշերը Բրացիոֆօլլիի ազատութեան իրադէն հաղորդուեցաւ դեսպանին։ Հետևեալ առտու կանուխ փութացի պալատ։ Թահսին փաշան զիս ընդունելով՝ առաջին գործը եղաւ հարցնել, թէ օտար դեսպաններու հետ յարաբերութիւն ունէի՞ ես։ Առիթը առջևս ներկայացաւ։ Պատասխանեցի, թէ իբր պետութեան բարեկամ տէրութեանց ներկայացուցիչներ պարտաւորուած էի անոնց հետ լաւ յարաբերութիւններ ունենալ։ Ըսի, թէ դեռ երէկ աւստրիական դեսպանին մօտ էի, որ կը սպառնար մեր դէմ պատերազմ հրատարակել, եթէ Բրացիոֆօլլիի խնդիրը չկարգադրուէր։ Պատասխանեցի, թէ անտեղի է պատերազմի խօսք ընել, քանի որ օսմ. կառավարութիւնը մէկ անձի համար բնաւ պիտի չուզէ գործը մինչև այդ ծայրայեղութեան տանիլ։ Եւ կարծեմ թէ ալ ըսի Թահսին փաշայի. «Ականջիս պզտիկ շշուկ մը եկաւ, թէ արդէն դեսպանին պահանջած իրադէն հաղորդուեր է իրեն»։ «Այո, — պատասխանեց Թահսին փաշա, —երէկ իրիկուն ուշ ատեն իրադէն եղաւ»։ «Ուրեմն, փաշա,—ըսի,—քանի որ դուք ինձ խոստացած էիք, որ ձերբակալեալներուն նկատմամբ անխտիր միևնոյն կարգադրութիւնը պիտի ըլլայ, գացէք ուրեմն հիմակ ալ միւսներուն իրադէները բերէք»։ Թահսին փաշա պատասխանեց, թէ հիմակ ժամանակը ուշ ըլլալով՝ չէր կրնար սուլթանին քով մտնել և թէ ինք կը խոստանար գիշեր գոհացնել։ «Հոգ չէ, ես կրնամ սպասել», պատասխանեցի։ «Բայց թերևս գիշեր կարելի ըլլայ, որ առիթ կունենամ սուլթանին առաջարկելու, և դուք հոս շատ ուշ կը մնաք»։ «Անկողին մը կուտաք և հոս կը պառկիմ»։ «Բայց ես խոստացայ ձեզ, որ այս գիշեր անպատճառ կը ստանամ իրադէն»։ «Ուրեմն վաղն առտու կանուխ գամ»։ «Ձանձրութիւն յանձն մի առնէք։ Ես ձեզի կը հաղորդեմ», ըսաւ։ Եւ իրաւ ալ, երկու օր վերջ, միւս հայ ձերբակալուածներու ազատ արձակման իրադէն ստացայ։ Միայն թէ այն ժամանակներուն մէջ, բնականաբար, չէինք կրնար յայտարարել, թէ «սանկ կընենք, նանկ կը շարժինք»։ Մեծագոյն խոհեմութիւնն էր լռութեամբ գործել և գործ լմնցնել։ Շատեր այն ժամանակ այլ և այլ անձնական խնդիրներու համար ինձ դիմելով կը պահանջէին, որ իրենց այս-ինչ կամ այն-ինչ գործը կարգադրեմ, լմնցնեմ. «Եթէ ուզէք՝ կրնաք», կըսէին ինձ։ Իսկ ես կը պատասխանէի՝ «եթէ կարենամ՝ կուզեմ»։ Որովհետև մարդ պէտք է գիտնայ կանխաւ, թէ իր կատարելիք գործը իբրև վերջնակէտ՝ ուր պիտի յանգի։ Առանց այդ կէտը ապահովելու գործի ձեռնարկողները երեք ստոյգ վտանգներու է որ կենթարկուին։ Նախ՝ պարտութիւն մը, որ իրենց հակառակորդին յաղթանակ մը և ուրախութիւն մը կը պատճառէ, երկրորդ՝ անձնական պրէստիժի կորուստ և երրորդ՝ գործը ձախողեցնել։ Բնականաբար, բոլոր այս պարագաները ապահովելու համար, էական պայման է ճանչնալ անձերը, որոնց հետ պիտի գործես, խորունկ կերպով ուսումնասիրած ըլլալով հանդերձ կատարելիք գործիդ բոլոր նպաստաւոր և աննպաստ կողմերը։ Ահաւասիկ ես ճիշդ այս կերպ շարժած եմ։ Շարունակ օգուտ քաղել, և կարելի եղածին չափ շատ, այն ամեն անձերէն, որոնք իշխանութեան գլուխ կը գտնուէին։ Անհատին հետ պէտք է գործել։ Այս տեսակէտով ես իմ անձիս դէմ եղած ցոյցերը Օրմանեանի հակակիրի կամ համակիրի հանգամանքով կամ տեսակէտով չեմ դատեր, այլ իրողութիւններու և արդիւնքի տեսակէտով։ Օրինակի համար՝ դաշնակցականները կիրակի օր խնջոյք մը սարքելու յատուկ բոլոր պատրաստութիւններով եկած են եղեր, բայց իրենց ըրած փորձին վիժումը այդ խնջոյքն ալ հետը վիժեցուցեր է։ Որովհետև լաւ չհաշուուած ձեռնարկ մըն էր այդ, և ահա անոր համար վիժեցաւ։ Իմ անձս կարևորութիւն չունի հոս։ Էականը կատարուելիք գործերուն ընդհոյթը ճշդել գիտնալն է։

անկախութիւն: Իտալիան պարտաւորվում է պաշտպանել մեծ պետութիւնների առաջ Թիւրքիայի բոլոր պահանջները, վերաբերեալ տարիֆները աւելացնելուն և կապիտուլացիաները վերացնելուն:

✦ Ալբան պարագլուխների տարաձայնութիւնները չեն դադարում: Ոմանք, վստահանալով կառավարութեան, անզում են վերջ դնել թշնամական գործողութիւններին: Միւսներն, ընդհակառակն, շուտով զէնք բաժանել՝ սպառնալով սկսել զինված կռիւ:

✦ Սօֆիայում շարունակ Թիւրքահպատակների կալանաւորումներ են: Երկաթուղիները հսկողութեան տակ են:

✦ Սօֆիայում կատարվեց անաջող մահափորձ Ֆերդինանդ Թագաւորի կեանքի դէմ:

✦ Գերմանական աղբիւրներից հաղորդում են, որ Կոպէնհագէնում ռուսական և անգլիական նաւատորմերի տեսակցութիւնից յետոյ կապվելու է անգլօ-ռուսական դաշինք:

✦ Չինական պալատում արտաքին գործերի մինիստրը, մատնանշելով որ Չինաստանը ներկայումս անզօր է և պաշտպանութիւն չունի դրսից, առաջարկեց չափաւոր քաղաքականութիւն վարել Մոնգոլիայում և Տիբէթում: Մինիստրը պնդում է յետ կանչել մոնգոլների դէմ ուղարկված պատժիչ զօրամասերը:

✦ Բալմօրալից ռուսաց արտաքին գործերի մինիստր Սազօնովը, անգլիական պրեմիեր Ասկվիտի և արտաքին գործերի մինիստր Էդուարդ Գրէյի հետ տեսակցելուց յետոյ, կանցնի Պարիզ: Այստեղ տեղի կունենայ տեսակցութիւն պրեզիդենտ Ֆալիէրի և մինիստր նախագահ Պուանկարէի հետ: Ապա Սազօնովը վերադառնալու ժամանակ այցելելու է Բեռլին և եբր տեսնվելու է կանցլեր Բէթման-Հօլվէգի և արտաքին գործերի ստատս-սեկրէտար Կիտերլէն-Վէխտէրի հետ:

✦ Մամուլի գործերի գլխաւոր վարչութեան մէջ, ֆիկտիվ հրատարակութիւնների դէմ կռուելու նպատակով, մտադրութիւն կայ մամուլի օրինագծի մէջ մի կէտ մտցնել, որի համաձայն ժամանակաւոր հրատարակութիւնների հրատարակիչները պարտաւոր են գրաւական ներկայացնել: Բացի դրանից՝ հրատարակիչները պարտաւորվում են վարել առանձին գրքեր, որոնց մէջ պէտք է գրվեն յօդուածների և լուրերի հեղինակների անունները: Այդ գրքերը պէտք է ներկայացվեն դատական իշխանութիւնների պահանջով:

✦ Մայրաքաղաքի թերթերը շարունակում են համակրական յօդուածներ նուիրել 1-ին Պետական Դումայի անդամ յայտնի պրօֆէսօր հանգուցեալ Գ. Շերշենևիչի յիշատակին:

✦ Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստր Կասսօն 200,000 ր. է խնդրում արտասահմանում պրօֆէսօրներ պատրաստելու ծախքերի համար:

✦ Պետերբուրգում լուրեր են տարածված, թէ Մօսկվայի գեներալ-նահանգապետութիւնը վերականգնվելու է:

✦ Գէրմօգէն եպիսկոպոսը, հակառակ մի քանի լրագիրների տեղեկութիւնների, ոչ մի պաշտօն ստանալու չէ:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

6 սեպտեմբերի

Կ. ՊՈԼԻՍ: Մերխոֆիդի մօտերը վերջին երկրաշարժից յետոյ կազմվեցին մի շարք բլրակներ, որոնք ցեխ են դուրս նետում:

ՀԱՄԲՈՒՐԳ: «Հանզա» դիրիժաբլը առ. ժամը 4-ին բարձրացաւ 10 մարդով և թռաւ Կոպէնհագէն: Ապա դիրիժաբլը բռնեց դէպի Հիւսիսային ծովը տանող ուղղութիւն:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Ծովային մինիստրութիւնը, ձեռնարկելով մանր նաւակառուցման ծրագրի իրագործմանը, բաւականին ընդլայնեց ծովակալութեան, բալտիական և օբուխօվեան գործարանները. կարգաւորվում են նոր արհեստանոցներ: Գործարանները ընդլայնելու համար ծախք որոշված է աւելի քան 10 միլիօն ռուբլի: 1913 թ. ծովային մինիստրութեան նախահաշիւը հաշված է 230,300,000 ր., որից 69,500,000 ր. մանր նաւակառուցման իրագործման հետ կապված աշխատանքների համար են, 18 միլիօն ռուբլին «Սէվաստօպօլ», «Պետրօպավլօսկ», «Գանգուտ» և «Պօլտավա» գրահանաւերի կառուցումը շարունակելու համար, աւելի քան 28 միլիօն ռուբլին Սև ծովի նաւատորմի նաւերի կառուցումը շարունակելու համար:

Լրագիրներում եկած տեղեկութիւնը, թէ իբր գեն.-ադիւտանտ բարօն Ֆրեդէրիկսը թողնում է Պալատի մինիստրի պաշտօնը, իրականութեանը չէ համապատասխանում:

Պետութեան մի քանի տեղերում բացառիկ դրութեան ժամանակը գեռ շարունակվելու է:

Աստրախանի նահանգում ընդամենը յուլիսի 4-ից մինչև սեպտ. 4-ը հիւանդացել են ժանտախտով 53, մեռել են 39, լաւացել են 4, կան հիւանդներ 10 հոգի:

Գիւղացիական բանկին իրաւունք տրվեց բաց թողնել երրորդ սերիայի 100 միլիօն ռուբլու $4^{1}/_{2}$ %-անոց վկայականներ:

Ջիարշաւներին $1^{1}/_{2}$ վերստի մրցանակը տարաւ Վօրօնցօվ-Դաշկօվի «Օբնօվան»:

ՄՕՍԿՎԱ: Հայրենական պատերազմի ցուցահանդէսը բացվում է շաբաթ օրը:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՇՆԵՐԻ ԱԿՈՒՄԲ

Լօնդօնում բացվեց շների ակումբ: Եթէ թոյլ տայ այրիացած թագուհին, հանգուցեալ Էդուարդ VII-ից սիրված շունը՝ Ցէզարը կը յարգէ իր ներկայութեամբ ակումբի բացման հանդէսը: Պարզ է, որ ամեն մի հասարակ շուն անկարող է մուտք ունենալ ակումբը. այնտեղ ընդունվելու են միայն բարձր տեսակի շներ: Անդամակցական վճարը շատ մեծ է:

Ակումբի նպատակն է աւելի հաճելի դարձնել մարդու «բարեկամների» գոյութիւնը: Շներին ծառայելու են մեծ թւով ծառաներ և դայեակներ, որոնք և «կրթութեան» են փոքրիկ շնիկներին նրանից յետոյ, երբ շնիկները կը վերադառնան Հայդ-Պարկում զբօսնելուց:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ „TIMES“ ԹԵՐԹԸ

Անգլիական «Times» լրագրի յօբելեանական համարը բաղկացած էր 44 մեծածաւալ թերթից:

Ներկայումս այդ լրագրի մշտական աշխատակիցների թիւը խմբագրութեան մէջ հասել է 290 մարդու, իսկ տպարանում աշխատում են 350 գրաշար:

1827 թւին չորս երեսանոց «Times»-ը տպագրվում էր ժամը 4000—5000 օրինակ: Իսկ ներկայումս մեքենան տպում է 150,000 օրինակ իւրաքանչիւր ժամում:

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոյս տեսաւ
Յ. ՍՕԼՕՎԵԱՆԻ
„ՍԱՒԱՌՆՈՂ ՈԳԻՆ“
Վ Է Պ.
ԳԻՆԸ 40 ԿՈՊ.

Դիմել հեղինակին, Тифлисъ, Ремесленное училище, Акиму Соловьянцу.

—о—

Թիֆլիսի գրախանութներում գտնվում է նոյն հեղինակի՝

1) «Հայ քնարերգութեան փիլիսոփայութիւնը». . . . . 50 կ.
2) «Ես տիկին ունեմ» (մանկ.) 10 կ.

Հեղինակին դիմողները ճանապարհածախս չեն վճարում:

Միւս գրուածքները սպառված են:

(հ.կ.) 674. 10—1

Լոյս է տեսել և վաճառվում է բոլոր գրավաճառների մօտ
Մի խումբ ուսուցիչների
Ուղղագրական ձեռագիր օրինակներ
(երկրորդ տպագրութիւն)
ԳԻՆԸ 20 ԿՈՊԷԿ:
Պահեստը «ԳԻՐ» և «ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ» գրավաճառանոցներում:

(Ե.Հ.Կ) 672. 4—1

ԾԵԲԵԼԴԱՅԻ ծխ. երկդասեան խրիմեան դպրոցի համար հարկաւոր են **ՎԵՑ ՈՒՍՈՒՑԻՉ և ՄԻ ՎԱՐԺՈՒՀԻ**: Բոլորն էլ միջնակարգ ուսումով: Վարժուհին լինելու է գիմնազիւարտ: Պայմանները հետեւեալներն են՝ 450 ր. ռոճիկ, սենեակ, վառելիք և լուսաւորութիւն: Դիմել՝ Сухумъ. Почт. ящ. № 26. Попечителю Акопу Зейтуняну.

664. 2—2

ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
Գ. ԵՒ Մ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՑՆԵՐԻ
Թիֆլիսում (Նիկօլայէվսկայա փող. № 36, Վօրօնցօվի արձանի մօտ):
Մանրամասն տեղեկութիւններ տրվում են Կուրսերի գրասենեակում ամեն օր՝ երեկոյեան ժամը 4—7-ը:

(ա.օ.) 579. 25—24

Մինչև սեպտեմբերի 10-ը լոյս կը տեսնի
ՔԱՄԱԼԵԱՆՑ Ս. դպրի
ՄԱՐԳԱՐԷՆԵՐ ԵՒ ՀՐԵԻՑ ԱԶԳԻ ՎԻՃԱԿԸ ՄԻՆՉԵՒ ՀԵՐՈՎԴԷՍ
Կրօնի նոր դասագիրքը, Թօյլատրված Վեհափառ Հայրապետից, ծխ. դպրոցների Դ. տարվայ և միջն. դպրոցների Գ. դասարանի համար: Դիմել Թիֆլիսի գրախանութներին:

(օ. մ.) 640. 5—4

Բոլոր ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՆԵՐՈՒՄ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ
ՍԱՀԱԿ ԱՒ.-ՔԱՀ. ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ
աշխատասիրած կրօնի դասագրքերը:

I. Ուսուցիչների համար	գինն է ր.	կ.
Ստորին շրջան		
1) Ուղեցոյց Հին-Ուխտի, մասն Ա.	»	80
2) Ուղեցոյց Հին-Ուխտի, մասն Բ.	»	85
3) Ուղեցոյց Նոր-Ուխտի, մասն Ա.	1	»
4) Ուղեցոյց Նոր-Ուխտի, մասն Բ.	1	5
Միջին շրջան.		
5) Դասագիրք կրօնի, հատոր Դ.	1	50
6) Դասագիրք կրօնի, հատոր Ե.	»	50
7) Տասն պատուիրան . .	»	50

II. Աշակերտների համար (Փափկակազմ)

	կ.
ա) Միական դպրոցների համար	
8) Դասատետր կրօնի, Ա. տարի	25
9) Դասատետր կրօնի, Բ. տարի	25
10) Դասատետր կրօնի, Գ. տարի	25
11) Դասատետր կրօնի, Դ. տարի	30
բ) Պետական դպրոցների համար	
12) Դասատետր կրօնի, Ա. տարի	25
13) Դասատետր կրօնի, Բ. տարի	25
14) Դասատետր կրօնի, Գ. տարի (ոչ պատկերազարդ) . . .	30
գ) Ծխ. և պետ. դպրոցների համար	
15) Հին-Ուխտ	50
16) Նոր-Ուխտ	45
17) Գործք Առաքելոց	45
դ) Թիւրքահայ դպրոցն. համար	
18) Հին-Ուխտ	45
19) Նոր-Ուխտ	45
20) Բարոյախօսութիւն (էթիկա)	50
21) Մի քանի խօսք հայ կրօնուսոյցներին	10

Պահեստը «ԳԻՐ» գրավաճառանոցում:
Հեղինակի հասցէն՝ Бебутовская, 20.

(Հ.Հ.) 637. 5—3

ՀՐԱՒԷՐ

Էջմիածնեցոց ս. Գէորգ եկեղեցու միաբան նորընծայ Սարգիս քահանայ Ըօթեանը (Նախկին սարկաւագ Կուկիայի Նորաշէնի ս. Աստուածածնայ եկեղեցու) իր անդրանիկ պատարագը կը մատուցանէ յիշեալ եկեղեցում կիրակի, ամսիս 9-ին, ուստի սրանով յայտնում եմ նոյն եկեղեցու բոլոր ծխականներին ու յարգողներին՝ խնդրում եմ շնորհ բերել եկեղեցին՝ ներկայ լինելու պատարագին: Պատարագի սկիզբն է ժամը $10^{1}/_{2}$-ին:

Միաբան նոյն եկեղեցու՝
Ղեւոնդ ք. Մամիկոնեանց

670. 1—1

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Փաւստոսի Բիւզանդացւոյ
Պատմութիւն Հայոց
Հրատարակութիւն «ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳԻ»
Գինն է պօստի ծախքով 1 ռուբ.
Դիմել՝ Тифлисъ, Книжн. магазинъ „Гуттенбергъ“, Г. И. Галустяну.
Կարելի է ուղարկել պօստի մարկաներ:

(ա.օ.) 668. 2—1

Բոլոր գրախանութներում վաճառվում են
Յ. ՏԷՐ-ՄԻՐԱՔԵԱՆԻ
հետեւեալ գրքերը.

1) Դասաւանդութեան ուղեցոյց, օրինակելի դասեր և նրանց տեսութիւնը. . . 1 ր.
2) Իրաշրջանների վերածված թւաբանական խնդիրների ժողովածու, Ա. և Բ. տարիների դասընթացք. . . 30 կ.
3) Հարտման Ռուդոլֆի Իրաշրջանների վերածված թւաբանական խնդիրների ժողովածու Գ. տարվայ դասընթացք: Բ. տպագր. . . . 30 կ.
4) Նոյն գրքի Դ. տար. դասընթ. 35 կ.
5) Դեռահասների ազատ ընթերցանութիւնը (տեսութիւն և յանձնարարելու ու մերժելու գրքերի համառ. գրախօսութ.). 40 կ.
6) Դեռահասներն ինչ կարդան (350 յանձնարարելի ու մերժելի գրքերի համառօտ գրախօսութիւն) . . 25 կ.
7) «Ռուդէ», Ժողովրդական դպրոցի մեթօդիկա. փոխ. գերմաներէնից. . . 1 ր. 50 կ.

Պահեստը «ԳԻՐ» գրավաճառանոցում
(Тифлисъ, Книжн. магазинъ „ГИРЪ“.

(Հ.Հ.) 638. 3—3

Наша Азбука
Иллюстрированная оригинальными рисунками изъ кавказской жизни и приспособлена для кавказскихъ школъ.
Составили В. С. и Ш. Х.
Цѣна 30 коп.
Դիմել Թիֆլիսի բոլոր գրավաճառներին:

(Հ. Հ.) 620. 10—5

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԷԼԴՇԷՐ
Ա. ԵՍԱՅԵԱՆ
Тифлисъ, Семеновская ул., № 9. Ժամը 3—4-ը:

1) «Վեներական հիւանդութիւնների բժշկարան» բազմաթիւ խորհուրդներով, և րէցեպտներով: Անհրաժեշտ գիրք իւրաքանչիւր չափահասի գաւառացու համար, որտեղ չը կան մասնագէտ բժիշկներ, գ. 50 կ.: 2) «Տրիպէր (Սուսունակ) և նրա բժշկութիւնը», նկարներով, խորհուրդներով և րէցեպտներով, գ. 20 կ.: 3) «Կնիկարմատի շալվարը», նոր վօդեվիլ չափահասների համար, գինը 20 կ.: 4) «Սօնայի նշանդրէքը» վօդեվիլ, գ. 15 կ.: 5) «Միհնոյն ղազղում», պատկեր հայ-թուրքական կռիւներից, պատկերներով, գ. 7 կ.:

Դիմել Թիֆլիսի բոլոր գրավաճառներին: Ինձ դիմողները ճանապարհածախս չեն վճարում: Тифлисъ, Семеновская ул. № 9.

(Ե. Կ.) 287. 50—38

ՄԻ ԻՆՏԵԼԻԳԵՆՏ ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ
տրվում է մի հատ լուսաւոր սենեակ բոլոր յարմարութիւններով: Գերադաս է համարվում տալ ուսուցչի կամ վարժուհու: Այնտեղ պատրաստում են աշակերտներ կամ աշակերտուհիներ հայոց միջնակարգ դպրոցների համար:
Հասցէն՝ Шелковниковская № 11, բակի մէջ, վերին յարկում: (Սրաս-Արաղակայա հրապարակին մօտիկ):

(հ. կ.) 647. 3—3

Торговая школа съ правами и
БУХГАЛТЕРСКІЕ КУРСЫ
съ программами С.-Петерб. высшихъ Коммерч. Курсовъ О-ва распр. ком. знаній
Ивана Захарьевича ТЕРЪ-СТЕПАНОВА.
Начало занятій съ 15 сентября ✦ Михайловскій пр. д. № 53.

(օ.մ.) 669. 5—1

ՍՈՒԽՈՒՄԻ շրջանի գիւղերի դպ. համար հարկաւոր է **մի ուսուցիչ** չորս հարիւր վաթսուն և հինգ րուբլի (465 ր.) ռոճիկով, առանց ճանապարհածախքի, նաև սենեակ, փայտ և լուսաւորութիւն: Ուսուցիչը բացի իր ընկերից ընկած բաժին դասերից, պէտք է աշակերտներից պատրաստէ եկ. երգեցիկ խումբ, որի հետ և ինքը պիտի երգէ տօն և կիրակի օրերը: Ցանկացողները թող շուտով դիմեն գործակալութեանս՝ յայտնելով նաև իրանց ուսման վկայականների մասին տեղեկութիւններ հետեւեալ հասցէով. г. Сухумъ, Армян. Благочин. свящ. Егише Теръ-Егіязарянцъ.

ՍՈՒԽՈՒՄԻ գործակալութեան գիւղերի համար հարկաւոր է **մի ուսուցչուհի** (մենակ է պաշտօնավարելու): Ուսանողներ լինելու են երկսեռ՝ 15 ից 20 հոգի: Ճանապարհածախքը հեռ հաշուելով կը ստանայ ռոճիկ հինգ հարիւր րուբլի (500 ր.), նաև սենեակ, փայտ և լոյս: Ուսուցչուհին պէտք է պարապէ հայոց և ռուսաց լեզուներ, թւաբանութիւն, ձեռագործ կամ կարուձև, միւս երկրորդական առարկաներն էլ իր կարգով: Ցանկացողները շուտով կարող են դիմել՝ ուղարկելով իրանց կրթութեան վկայականները կամ պատճէնները այս հասցէով. г. Сухумъ, Армян. Благочин. свящ. Егише Теръ-Егіязарянцъ.

665. 2—2

Ձրիած դէպք!!! Միայն 2 ր. 95 կ.

Ուղարկում ենք հետեւեալ 14 արժէքաւոր իրերը. 1) Ցռամարդու գրպանի շքեղ և գիմացկուն ժամացոյց «Անկեր» (ոչ-ցիլինդր) անգլիական սև պողպատից, գլխից լարվող 36 ժամ մէկ անգամ, ընթացքը ձայնիկ՝ 15 քարով: 2) Նորաձև շքեղ շղթայ, իսկ կանանց համար պարանոցի շղթայ: 3) Բրելօկ կինեմատօգրաֆ հետաքրքր. նկար. կամ կողմնացոյց: 4) Զամշէ քսակ ժամացոյցը փչանալուց պահպանելու համար: 5) Գեղեցիկ մատանի ամերիկ. «Դուբլէ» ոսկուց պարիզեան ակնով: 6) Թատրոնական բինօկլ. 4 սիլօմատիկ. ապակիով սովորական մեծութեան, որ մօտեցնում է շատ հեռու տարածութեան վրա: 7) Ժամացոյցը գողերից պաշտպանող: 8) Պարիզեան պլատօգրաֆ, որ կէտ առ կէտ ցոյց է տալիս . . . . . . բնականում: 9—14) Սրա համար 6 հատ շատ հետաքրքրական նկարներ: Ամբողջ զարնիտուրի գինն է միայն 2 ր. 95 կ., 2 զարն. 5 ր. 50 կ., 4 զարն. 10 ր. 50 կ.: Աւրոյեչեալ զարնիտուրը ամենալաւ յատկութեան և բարձր տեսակի ժամացոյցով և իրերով 3 ր. 95 կ., 2 զարն. 7 ր. 40 կ.: Զարնիտուրը կանացի ժամացոյցով—3 ր. 70 կ.: Նոյնպէսին 3 փակոն ունեցող ժամացոյցով 1 ր. թանկ: Ճանապարհածախսը 2 հատին 40 կ., Սիբիր 75 կ.: Ժամացոյցն ուղարկվում է ճշգված մինչև րօպէն և 8 տարվայ երաշխաւորութեամբ՝ վերադիր վճարով և առանց կանխավճարի:

Հասցէագրել՝ Т-во „ЗАРЯ“. ВАРШАВА. Отд. 67.
Խնդրում ենք հասցէն կարել և մէութ կացնել ծրարին կամ բացիկին:

(ս.8) (В. 44375) 2—2

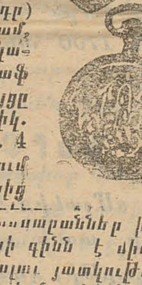

Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ
Առեւտրական Գիտութիւնների Կուրս
Նոր մեթօդով սովորեցվում են
ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ, ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ և ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ
ազատ կարդալ, գրել և խօսել կարճ ժամանակվայ ընթացքում տեսական և գործնական պարապմունքների միջոցով, հանրամատչելի վճարով: Կազմակերպվում են հասակաւորներից երեկոյեան խմբեր: Ճաշարանական Կաւսրթացքներ արտասահման գնալ ցանկացողների համար: Մանրամասն տեղեկութիւնները և ընդունելութիւնները կուրսերի գրասենեակում—ամեն օր ժամը 10—12-ը և 4—7-ը: Միխայլովսկի պր. № 24—4.

(ա.օ.) 643. 0—6

ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ
ԱՐՇ. ՉԻԼԻՆԿԱՐԵԱՆԻ, ՏԻԳ. ՌԱՇՄԱՃԵԱՆԻ և ԱՒԵՏ. ԽԱՀԱԿԵԱՆԻ կազմած
„ԴԱՍԸՆԿԵՐ“

Ա. տարի (գունաւոր պատկերներով)	չորրորդ տիպ.	40 կ.
Բ. տարի	երրորդ տիպ.	50 կ.
Գ. տարի	երկրորդ տիպ.	60 կ.
Դ. տարի	. . . .	70 կ.

Բոլոր գրքերն ունեն բազմաթիւ ձեռագիր յօդուածներ, յարմարեցրած ծխ. դպրոցների ծրագրի պահանջներին: Գ. և Դ. տարին ունեն նաև շարագրութեան համար ձեռագիր նամակներ և շարադրական պատկերներ:

Ցանկացողները կարող են դիմել. Թիֆլիս՝ «Գուտտենբերգ», «Գիր», Երեւան, «Արարատ», Յովհաննիսեան գրախանութներին. կամ կազմողներին՝ Երեւան:

Գումարով գնողներին կը լինի զեղջ: (Ե.Հ.Կ.) 649. 4—3

ԱՌԵՒՏՐԻ ԵՒ ԱՐԴԻՒՆԱԲ. ՄԻՆԻՍՏՐ. ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՔՈՅ ԳՏՆՎՈՂ
ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ
Ն. Ո. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
(Գոյութիւն ունի 1895 թ.)

Հեղինակ առեւտրական հաշւապահութեան ձեռնարկի և զանազան մասնագիտական ձեռնարկների: Տալիս է երկու սեռի անձանց մասնագիտական առեւտրական գիտութիւն 4-ամսեայ դասընթացքում, ամենօրեայ պարապմունքներով:

Դասընթացքներում անցնում են.—Առեւտրական և արդիւնաբերութեան զանազան ճիւղերի հաշւապահութիւն, նաւթարդիւնաբերութեան և նաւթագործութեան ճիւղի հետ միասին, զանազան մեթօդներով, կատարեալ իրացումն կրկնակի իտալական սիստեմով և առեւտ. թւաբանութիւն, առեւտ. նամակագրութիւն, մուրհակային և առեւտրական իրաւունքներ, քաղաքատնտեսութիւն, վատ ձեռագրի ուղղումն:

Ոչ պարտադիր առարկաներն են՝ 1) Օտար լեզուներ, 2) Ստենօգրաֆիա (սղագրութիւն) և 3) Ռեմինգտօնի վրա գրել:

Ուսուցիչները բարձր կրթութիւն ստացած մասնագէտներ են, որոնք գործնականապէս և տեսականապէս պատրաստված են ամեն մի առարկայի համար առանձին:

Վկայագրերը տրվում են մինիստրութեան թոյլտւութեամբ:

Պարապմունքների սկիզբը սեպտեմբերի 15-ից: Խնդրագիրների ընդունելութիւնը ամեն օր, առաւօտեան ժամը 9—11-ը, երեկոյեան 5—7-ը: Ծրագիրը և կանոնները տրվում և ուղարկվում են ձրիաբար: Դասընթացքներին կից հաստատված են քիչ պատրաստված անձանց համար առանձին պատրաստողական և լրացուցիչ դասարաններ ռուսաց լեզուի և թւաբանութեան համար:

Անձամբ և նամակներով դիմել՝ Тифлисъ, Учредит. Бухг. Курсовъ Н. В. Абраамяну, Николаевская, 22, Телефонъ 7—44.

(Կ. Հ. Ե) 568. 0—12

Ռ. ԽԱՆ-ԱԶԱՏ
ՀԻՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
170 պատկերով:

Բովանդակութիւն.—1) Ներածութիւն: 2) Եգիպտոս: 3) Միջագետք: 4) Ասորեստան: 5) Փիւնիկիա: 6) Հայաստան: 7) Արիական ցեղը: 8) Իրան: 9) Յունաստան: 10) Մակեդոնիա: 11) Հռոմ:

Բացի թեմական ու ծխական դպրոցներում իբրև դասագիրք ծառայելը, «ՀԻՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ» կարող է և ընթերցանութեան համար գործածվել:

Գինն է 1 ր. 25 կոպ.

Դիմել Թիֆլիսի բոլոր գրավաճառներին:
Պատրաստվում է «ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»:

(Հ. Կ.) 633. 4—4

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՂԷՆՆԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏ
Ինժեներ Ի. Ս. Պօնդօյեվի
Թիֆլիս, Եղիզավետին. փ. № 164, անկիւն Բակինսկայա փ.: Տէլէֆօն № 10—93.
ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ ԿԱՆ
ՑԵՄԵՆՏ ԵՐԿԱԹԷ ԳԵՐԱՆՆԵՐ

ԵՐԿԱԹ—անկիւնի, կաթսայի, րիֆլէնոյ, տանիքի՝ սև և ցինկով պատած: ԱՍՖԱԼՏ սըզրանեան: ԳՈՒԴՐՕՆ, կրակի դիմացող աղիւս և կաւ: Շինութեան և փուչ ԱՂԻՒՍ, ԿՂՄԻՆՏՐ մարսէյլեան տեսակի և այլ առարկ.: Աղիւսի սեփակ. գործարան Թիֆլիսում: Ամեն տեսակ շինարարական նիւթեղէն. համար տրված պատուէրները կատարվում են շուտափոյթ:

(Հ.ու.Կ) 617. 50—8

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный